

UiT Norges arktiske universitet

Det juridiske fakultet

Hjelpetiltak etter barnevernslovens § 4-4

Det rettslige spillerommet mellom § 4-4 og § 4-12

Kristin Elise Sørensen

Masteroppgave i rettsvitenskap JUR-3902, mai 2022

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Tema og problemstilling	1
1.2	Aktualitet.....	2
1.3	Metode.....	3
1.4	Avgrensning og veien videre.....	4
2	Grunnleggende prinsipper	4
2.1	Innledning.....	4
2.2	Barnets beste	4
2.3	Det biologiske prinsipp	8
2.4	Retten til familieliv.....	9
2.4.1	Innledning.....	9
2.4.2	Barnekonvensjonen	9
2.5	Privatlivet	13
2.6	Det minste inngreps prinsipp.....	15
2.7	Prinsippet om frivillighet	16
3	Hjelpetiltak og omsorgsovertakelse	17
3.1	Innledning.....	17
3.2	Hjelpetiltak	18
3.2.1	Innledning.....	18
3.2.2	Formålet med hjelpetiltak.....	19
3.2.3	Vilkårene for hjelpetiltak	20
3.3	Frivillige hjelpetiltak	24
3.4	Pålagte hjelpetiltak	25
3.4.1	Innledning.....	25
3.4.2	Kompenserende tiltak.....	26
3.4.3	Kontrolltiltak	29
3.4.4	Omsorgsendrende tiltak.....	33

3.4.5	Foreldrestøttende tiltak.....	35
3.5	Omsorgsovertakelse	37
3.5.1	Innledning.....	37
3.5.2	Et midlertidig tiltak	38
3.5.3	Nødvendighetsvilkåret i annet ledd.....	38
4	Det rettslige spillerommet mellom bvl. § 4-4 og § 4-12	42
4.1	Innledning.....	42
4.2	Betydningen av samarbeidsmiljøet i barnevernssaker	42
4.3	Frivillighet og tvang	44
4.4	Hjelpetiltakets tvangspotensiale og motivasjonskraft	46
4.5	Barnevernstjenestens handlingsrom	49
5	Avslutning	50
	Kildeliste	52

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Temaet for denne masteroppgaven omhandler forståelse og bruken av hjelpetiltak, samt forholdet til omsorgsovertakelse etter lov om barneverntjenester av 17 juli 1992 nr. 100.¹ Problemstillingen er særlig hvilket rettslig spillerom det er mellom disse to bestemmelsene. Barn behøver noen som taler deres sak, og derfor er det viktig at barn både ses og høres uavhengig av deres livssituasjon for å ivareta barnets beste. Denne oppgaven tar for seg et spillerom mellom bestemmelser som kan medføre at barnet ender opp som den tapende part på bekostning av et dårlig samarbeidsmiljø mellom foreldrene og barnevernstjenesten.

Utgangspunktet i barnevernsloven er at barn skal vokse opp hos og få den primære omsorgen fra sine foreldre; også kjent som det biologiske prinsipp. I enkelte tilfeller klarer imidlertid ikke foreldrene å utøve den nødvendige omsorgen ovenfor barnet. Den subsidiære omsorgen for barn i samfunnet tilfaller da barnevernet.² Avhandlingen tar for seg tre forskjellige muligheter barnevernstjenesten da har til å avhjelpe situasjonen i hjemmet når foreldrenes omsorg svikter: frivillige hjelpetiltak, pålegg om hjelpetiltak og omsorgsovertakelse. Problemstillingen retter seg slik mot forholdet mellom disse tiltakene samt hvordan de kan påvirke hverandre.

Barnevernlovens formål er å sikre at barn får «nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid», samt sørge for «gode og trygge oppvekstvilkår».³ Barnevernstjenestens fremste verktøy for å oppfylle disse formål er hjelpetiltak. Målet med hjelpetiltakene er å oppnå en «positiv endring».⁴ Det er derfor interessant å se på om hjelpetiltakene er egnet til å oppfylle lovens formål.

Tiltak etter bvl. § 4-4 er det mest brukte tiltaket og ett av de minst inngripende i barnevernloven. Utgangspunktet er at hjelpetiltak skal gjennomføres frivillig. Bakgrunnen for dette er at barnevernloven bygger på det minste inngreps prinsipp. Dette gjelder også for pålegg og omsorgsovertakelse, hvor utgangspunktet er at minst inngripende tiltak må være forsøkt først. Formålet med hjelpetiltak er å forhindre at barn får behov for ytterligere og mer alvorlige tiltak. Frivillige tiltak er det første foreldrene møter, og viljen til å gjennomføre

---

¹Heretter barnevernloven eller bvl.

² Lena Bendiksen, Trude Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, 4 utgave, universitetsforlaget, 2021, s. 187.

³ Barnevernloven § 1-1.

⁴ Barnevernloven § 4-4 første ledd.

disse legger føringer på det videre samarbeidet og eventuelt andre tiltak som gis av barnevernstjenesten.

Pålegg om hjelpetiltak gis etter bvl. § 4-4 tredje ledd, og det gir adgang til å ilegge hjelpetiltak ved tvang. Dette medfører at foreldrene ikke kan motsette seg tiltakene. Denne oppgaven vil ta for seg hvordan tvangselementet fungerer i de tilfeller der foreldre ikke er samarbeidsvillige, samt hvordan samarbeid og frivillighet påvirker gjennomføringen av hjelpetiltak. Det interessante er å se på om denne bestemmelsen fungerer slik den er tiltenkt.

Omsorgsovertakelse reguleres av bvl. § 4-12. Også tiltak må være nødvendig og følge det minste inngreps prinsipp. Vilklårene for omsorgsovertakelse er strenge på grunn av tiltakets inngripende karakter. Det må derfor redegjøres for om og hvor mye hjelpetiltak må ha vært utprøvd før vilkåret i § 4-12 annet ledd kan anses oppfylt. Videre må det undersøkes om et slikt tiltak kan motivere partene til å gjennomføre det mindre; hjelpetiltak.

I enkelte tilfeller vil ikke situasjonen oppfylle vilklårene for omsorgsovertakelse. Således er barnevernstjenesten avhengig av å få gjennomført hjelpetiltak i hjemmet. Dette kan bli problematisk i de tilfeller foreldrene ikke ønsker å gjennomføre tiltak. Spørsmålet blir hvilke muligheter barnevernstjenesten da har til å gjennomføre pålegg med tvang. I de tilfeller hvor barnevernstjenesten står uten muligheter for å hjelpe barnet, kan det virke som det oppstår et rettstomt rom hvor barnet blir den tapende part.

1.2 Aktualitet

I 2016 ble det vedtatt endringer i bestemmelsen som regulerer pålegg om hjelpetiltak.

Målsettingen var at slike pålegg skulle benyttes i større grad enn før. I 2012 og 2013 ble det henholdsvis gitt fem og to pålegg om hjelpetiltak i fylkesnemnda.⁵ Totalt fikk 53 150 barn tiltak fra barnevernstjenesten i 2013. Lovendringen i 2016 hadde som formål å senke terskelen og utvide adgangen for pålegg om hjelpetiltak, slik at flere barn kunne få rett hjelp til rett tid.⁶

Etter lovendringen var det en liten oppgang i antall pålegg som ble gitt. I 2017 ble det gitt pålegg for 37 barn.⁷ Dette var en betydelig økning. I 2020 ble det gitt 22 pålegg om

---

⁵ Prop. 72 L (2014-2015) endringer i barnevernloven (utvidet adgang til å pålegge hjelpetiltak) s. 6.

⁶ Prop. 72 L (2014-2015) s. 7.

⁷ Årsrapport fra fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, (2017), vedlegg 3 B.

hjelpetiltak.⁸ Imidlertid er ikke denne økningen betydelig, og barne-, og ungdomsdirektoratet ønsker fremdeles en økt bruk av slike pålegg.⁹ Spørsmålet blir om slike tiltak ikke har et effektivt tvangspotensial, og dermed ikke gis eller ikke gjennomføres. Oppgaven tar for seg et aspekt som kan belyse den manglende bruken av pålegg om hjelpetiltak.

1.3 Metode

Oppgaven baserer seg på alminnelig rettsdogmatisk metode. I hovedsak er det lov, forarbeid og juridisk teori som benyttes i denne fremstillingen.

Spesielt for denne oppgaven er bruk av praksis fra fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker. Denne praksisen blir i stor grad brukt for å illustrere og eksemplifisere oppgavens problemstilling og lovens vilkår. Bruken av denne praksisen skyldes at hjelpetiltak sjeldent eller aldri er et tema for Høyesterett eller underinstanser i rettsapparatet. Når barnevernssaker havner i retten er saken gjerne kommet til det punkt at den handler om omsorgsovertakelse eller lignende. Fylkesnemndas praksis kan bedre illustrere hjelpetiltak siden det er første steg og første instans i barnevernssaker. Fylkesnemnda er ikke en del av domstolsapparatet, men fungerer som en første instans på barnevernets område. Den rettskildemessige verdien til praksisen vil derfor påvirkes av dette. Avgjørelser fra tingrett og lagmannsrett har ikke den samme rettskildeværdi som høyesterett, siden disse ikke dømmer i siste instans.¹⁰ I lys av dette må man legge til grunn at vedtak fra fylkesnemndas har mindre rettskildemessig verdi enn tingrettspraksis. Derfor egner materialet seg best til å illustrere vurderinger, vilkår i loven eller fremgangsmåten til fylkesnemnda.

Oppgaven vil benytte internasjonale kilder som den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) og barnekonvensjonen (BK). Praksis fra den Europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) benyttes som rettskilde for å kartlegge rettstilstanden. Siden Norge har inkorporert disse konvensjonene, og av den grunn er folkerettslig forpliktet til å behandle i tråd med disse, må vi legge til grunn praksis fra andre domstoler om forståelse av konvensjonene. Det er allikevel slik at Høyesterett har ansvaret for å tolke, avklare og utvikle de menneskerettighetene som fremkommer fra Grunnloven, selv om bestemmelsene er laget på bakgrunn av sine forbilder i EMK og skal tolkes i lys av disse.¹¹

---

⁸ Årsrapport fra fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, (2020) vedlegg 3 B.

⁹ Bufdir.no

¹⁰ Jens Edvin A Skoghøy, *rett og rettsanvendelse*, universitetsforlaget, 2018, s 226-227.

¹¹ Rt. 2015 s. 93 avsnitt 57, HR-2016-2554-P.

1.4 Avgrensning og veien videre

Det anses ikke relevant for oppgavens tema å redegjøre for når omsorgsovertakelse kan forekomme. Oppgaven vil ikke ta for seg vilkårene i barnevernslovens § 4-12 første ledd. Oppgaven begrenser seg i tillegg til redegjørelse for bvl. § 4-4 første, andre, tredje og femte ledd. Bestemmelsens resterende ledd anses å ligge utenfor oppgavens tema.

Innledningsvis tar oppgaven først for seg de relevant grunnleggende prinsippene. Disse benyttes fortløpende gjennom oppgaven og danner en bakgrunn for forståelse av de relevante bestemmelser. Kapittel 3 tar for seg hjelpetiltak og mot slutten av kapitlet redegjøres det for bvl. § 4-12 annet ledd. Gjennomgående redegjøres det for de forskjellige tiltak, og hvordan det kan oppstå problemer og utfordringer i forbindelse med disse. Videre vil det i kapittel 4 drøftes hvordan samarbeidsmiljø påvirker bruken av hjelpetiltak. Det vil også diskuteres om tvangselementet i § 4-4 tredje ledd er reelt, og hvordan dette kan påvirke forholdet til omsorgsovertakelse. Det er således bestemmelsenes spillerom som skal drøftes.

2 Grunnleggende prinsipper

2.1 Innledning

Innenfor barnevernsrettens område er det noen sentrale prinsipper som gjør seg gjeldende. Disse prinsippene ligger til grunn for lovgivningen og praktisering av reglene. Både hensynet til barnet og foreldre blir satt i fokus ved å utforme lover og foreta vurderinger etter disse. Det er derfor viktig å gå gjennom noen av de mest sentrale prinsippene for å lettere kunne begrunne og forstå reglene i barnevernsloven, samt hvordan enkelte tiltak i loven kan komme i konflikt med prinsippene.

2.2 Barnets beste

Barnets beste er et meget sentralt og viktig prinsipp, da det skal sikre at barnet settes i fokus i saker som omhandler barn. I barnevernssaker er det barnet som vil være den sårbare part, og det er derfor gode grunner for å tydeliggjøre et større fokus på barnets interesser. Barn er ikke alltid i stand til å løfte frem sine egne interesser slik voksne kan, og de trenger derfor noen som taler deres sak. Stadfestelse av prinsippet har derav stor betydning for barnets rettslige stilling.

Barnets beste er konstitusjonelt forankret i Grunnlovens § 104 annet ledd:

«Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn»

Grunnlovsbestemmelsen lovfester at barnets beste er en sentral og overordnet nasjonal rettighet. Prinsippet utgjør dermed det grunnleggende vurderingstemaet i barneretten og på barnevernsrettens område, men er også altomfattende på alle områder der barn er involvert. Hensynet skal være overordnet ved beslutninger om barn.¹²

Grunnlovens § 104 annet ledd må tolkes i lys av sitt folkerettslige forbilde; barnekonvensjonen artikkel 3. Barnekonvensjonen kommer til anvendelse for alle under 18 år.¹³ Høyesteretts avgjørelse i Rt. 2015 s. 93 stadfestet denne måten å tolke GrL. § 104 på. Saken omhandlet brudd på menneskerettigheter da mor ble utvist fra Norge og skilt fra sin datter. Høyesterett behandlet spørsmålet om UNEs vedtak var ugyldig i henhold til EMK art. 8. De stadfestet at Grunnen § 104 må tolkes i lys av barnekonvensjonens artikkel 3 nr. 1.¹⁴ Barnets beste har dermed folkerettslig forankring og er en av Norges folkerettslige forpliktelser. Prinsippet utgjør et tredelt konsept: det er en selvstendig rettighet, et grunnleggende, fortolkende juridisk prinsipp og en prosedyreregulering.¹⁵

For oppgavens tema er barnevernlovens § 4-1 mest relevant. Bestemmelsen lovfester hensynet til barnets beste i forhold til lovens kapittel 4 om særlige tiltak. Det skal «legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet». Det presiseres videre at det skal legges vekt på «å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen». Bestemmelsen medfører at alle tiltak som vedtas i lovens kapittel 4, skal vurderes ut fra hva som er til barnets beste. Dette er således et grunnleggende prinsipp i alle tiltak.

Bestemmelsen i bvl. § 4-1 benytter ordene «avgjørende vekt». Dette avviker noe fra grunnloven og barnekonvensjonens «et grunnleggende hensyn». Slik ordlyden fremstår, tyder det på at barnets beste skal ha betydelig og endelig vekt i vurderinger angående barnet. På den andre siden kan «et grunnleggende hensyn» tyde på at barnets beste ikke alltid vil være av avgjørende betydning, og heller være et utgangspunkt og et tungtveiende hensyn som står sentralt i vurderingene.¹⁶ Barnevernloven går derav noe lenger i vektleggingen av barnets

---

¹² Bendiksen, Haugli (2021) s. 26.

¹³ Barnekonvensjonen artikkel 1.

¹⁴ Rt. 2015 s. 93 avsnitt 62-65.

¹⁵ Barnekomitéens generelle kommentar nr. 14 (2013) om barnets rett til at hans eller hennes beste skal være et grunnleggende hensyn.

¹⁶ Rt. 2015 s. 93 avsnitt 65.

beste som prinsipp. Dette medfører at hensynet får mer tyngde i vurderingene, som i enkelte tilfeller kan gå på bekostning av foreldrenes interesser i barnevernssaker.

Et sentralt spørsmål blir hva menes med «barnets beste». Det er ingen fast definisjon av begrepet. FNs barnekomite har lagt frem en ikke-uttømmende liste over elementer som inngår i begrepet. Innholdet vil variere ettersom det omhandler ulike typer tiltak, samvær, fast bosted osv. Og videre variere mellom kulturer, over tid og ut fra hvilket fagområde det gjelder.¹⁷ Begrepet kan sies å være dynamisk, og hva som spesifikt inngår i det må avgjøres i hver enkelt sak.¹⁸ Det skal gjøres en helhetlig og skjønnsmessig vurdering i hver enkelt situasjon.¹⁹ Innholdet kan derfor være vanskelig å fastslå og dermed anvende korrekt. Vurderingen handler om å balansere de forskjellige elementene som gjør seg relevant, og avveie disse opp mot hverandre.²⁰ Hvorvidt det omhandler ett spesifikt barn i en barnevernssak, eller om det omhandler barns rettigheter på nasjonalt nivå, må også medføre variasjon i innhold. Barn og deres forutsetninger er ulike og derfor må innholdet tilpasses den konkrete situasjonen.

Vurderingen må i det enkelte tilfellet gjøres ut fra omstendighetene som foreligger rundt barnet i den enkelte sak. Slike omstendigheter kan blant annet være individuelle egenskaper ved barnet, som alder, kjønn, modenhet, erfaring, etnisitet, utviklingsgrad, kultur osv.²¹ I tillegg er den sosiale og kulturelle konteksten viktig: tilstedeværelse eller fravær av foreldre, hvem barnet bor sammen med, kvalitet på relasjon mellom barn og omsorgsperson, miljø og andre elementer.²² Disse omstendighetene må klarlegges for å forstå det enkelte barns situasjon. Vurderingen av barnets beste bør derfor starte her.

Elementer som kan tas i betraktning for å avveie hva som er til det beste for barnet, er barnets egne synspunkter, barnets identitet, familiemiljøet og relasjoner, omsorgen som gis og sikkerhet for barnet, hvor sårbar situasjonen er, helsetilstanden til barnet og utdanning.²³ Denne listen er ikke uttømmende og flere elementer kan være mer eller mindre relevant i de forskjellige situasjoner. Barnets beste er også nært knyttet til det biologiske prinsipp, tilknytningen barnet har til omsorgspersoner og det minste inngreps prinsipp, siden dette er

---

¹⁷ Bendiksen, Haugli (2021) s. 26.

¹⁸ FNs barnekomite, generell kommentar nr. 14 s. 3.

¹⁹ Prop. 106 L (2012-2013) Endringer i barnevernloven. s. 82.

²⁰ FNs barnekomite, generell kommentar nr. 14 s. 11.

²¹ Samme sted.

²² Samme sted.

²³ FNs barnekomite, generell kommentar nr. 14.

prinsipper barnevernloven bygger på.²⁴ Barnets medbestemmelsesrett og rett til å bli hørt er også en del av hensynet og for å kartlegge barnets beste er det viktig å vite hva barnet selv mener.

Barnets beste kan komme i konflikt med andre interesser i en barnevernssak. En omsorgsovertakelse gjennomføres gjerne på bakgrunn av barnets beste, men dette kan imidlertid kollidere med foreldrenes interesser for familieliv og det biologiske prinsipp. Når interessene kommer i konflikt med hverandre, må noen foreta en avveining. Barnets beste er «et grunnleggende hensyn» som har «avgjørende vekt».²⁵ Dette påpekes både av EMD og Høyesterett.²⁶ Det er videre uttalt at det skal gjøres en avveining mellom partenes forskjellige interesser.²⁷ Ut fra dette kan man si at barnets beste ikke nødvendigvis skal ha avgjørende vekt foran det biologiske prinsipp, men at det må gjøres «a genuine balancing exercise» mellom hensynet til barnet og den biologiske familie.²⁸ Avveining kan by på problemer, men det er lagt til grunn at barnets beste er et overordnet prinsipp og skal legges særlig vekt på. Selv om det i barnevernsloven er ment at hensynet skal ha avgjørende vekt, følger det av Grunnloven og BK at hensynet er tungtveiende, og ikke nødvendigvis trenger å være avgjørende. Denne forståelsen medfører at man lettere får frem andre parter interesser i saken.

Barnets grunnleggende behov for omsorg og beskyttelse skal gå foran foreldrenes og andre samfunnsmessige interesser.²⁹ En slik avveining kan være vanskelig å gjøre ved en eventuell omsorgsovertakelse. I slike saker er som regel ikke barnets interesser sammenfallende med foreldrenes. Etter barnevernsloven skal barnets beste ha avgjørende vekt, noe som tyder på at hensynet bør være avgjørende i barnevernssaker. Dette taler ikke for en avveining slik det er lagt opp til av EMD, men heller at hensynet er det moment som avgjør hele saken i henhold til barnets beste. Derimot skaper dette et uriktig perspektiv av rettsbildet. Avveiningen sørger for at også foreldrenes interesser blir hørt. Hvis barnets beste avgjørende, er det ikke garantert

---

²⁴ NOU 2012: 5 Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning av det biologiske prinsipp i barnevernet s. 42.

²⁵ Grunnlovens § 104, barnevernlovens § 4-1.

²⁶ Strand Lobben mfl. mot Norge (GC) no. 37283/13 avsnitt 220, HR-2020-662-S avsnitt 53.

²⁷ Strand Lobben mot Norge, HR-2020-661-S avsnitt 94-95. HR-2020-661-S avsnitt 86.

²⁸ Strand Lobben mfl. Mot Norge avsnitt 220.

²⁹ Prop. 106 L (2012-2013) s. 82, Ot.prp nr. 44 om lov om barnevernstjenester (barnevernloven), Bendiksen, Haugli (2021) s. 27.

at foreldrenes interesser blir ilagt tilstrekkelig vekt. Dette strider mot ordlyden i Grunnloven og barnekonvensjonen, samt den avveiningsprosessen som er lagt til grunn i rettspraksis.

Det ligger på nåværende tidspunkt forslag om ny barnevernlov. Her vil § 4-1 omgjøres til § 1-3, der ordlyden forandres til at barnets beste er et «grunnleggende hensyn» for å samsvare bedre med Grunnloven og barnekonvensjonen.³⁰

2.3 Det biologiske prinsipp

Det biologiske prinsipp handler om at barn i utgangspunktet skal vokse opp hos sine biologiske foreldre. I de tilfeller dette ikke er mulig, skal man søke å oppnå mest mulig kontakt mellom barnet og foreldrene. Det er ikke nødvendig at det foreligger biologiske bånd mellom barnet og foreldrene. Prinsippet kommer til anvendelse også når barnet er kommet til familien via adopsjon eller sæddonasjon.³¹

Dette prinsippet er også nedfelt i Grunnloven § 104 tredje ledd. Staten skal etter bestemmelsen legge til rette for at barn får den «nødvendige økonomiske, sosiale og helsemessige trygghet». Det påpekes i tredje ledd at dette skal skje «fortrinnsvis i egen familie». Man skal altså søke å løse problemer og utfordringer i hjemmet for å sikre at barnet kan forbli sammen med sine foreldre.

En stadfestelse av det biologiske prinsipp fremkommer ikke direkte i barnevernloven. Lovens oppbygning tilsier at barnevernet har det sekundære ansvaret for barnet, og at foreldrene er primæromsorgsgiver.³² Det er lagt til grunn i forarbeidene at det biologiske prinsipp er et barnevernfaglig prinsipp, som tilsier at barn har best av å vokse opp hos sine foreldre.³³ Uttalelsen tilsier prinsippet skal vektlegges i saker som omhandler barnet, og dette kan spesielt komme på spissen i saker om omsorgsovertakelse. I vurderingen av om det skal foretas en omsorgsovertakelse, og hvor mye samvær som skal foreligge, vil prinsippet ha en sentral plass. For hjelpetiltak er det forutsatt at disse i utgangspunktet skal gjennomføres i hjemmet.³⁴ Familien bør få hjelp i hjemmet, og behøver ikke adskilles. Formålet er å sørge for at familien kan forbli sammen, samtidig som omsorgssituasjonen bedres. Slik ligger det biologiske prinsipp til grunn for reglene om hjelpetiltak.

---

³⁰ Prop. 133 L (2020-2021) lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernsloven s. 542.

³¹ Bendiksen, Haugli (2021) s. 190.

³² Prop. 133 L (2020-2021) s. 89, Rt. 2012 s. 1832 avsnitt 27.

³³ Prop. 106 L (2012-2013) s. 82.

³⁴ Prop. 72 L (2014-2015) s. 6.

Prinsippet medfører ikke bare at foreldrene og barnet har rett til å være sammen, men også at barnet har en kjennskap til sitt biologiske opphav.³⁵ Således er samvær under omsorgsovertakelse viktig for at barnet ikke skal bli fremmed for sine foreldre og herkomst.

I saker der barnet flyttes vekk fra foreldrene, vil ofte barnets beste og det biologiske prinsipp komme i konflikt med hverandre. I slike tilfeller må det avgjøres hva som skal veie tyngst. Det biologiske prinsipp er en naturlig del av barnets beste. Det samme gjelder barnets interesse for å kjenne sine biologiske foreldre. I enkelte tilfeller kan barnets beste komme i konflikt med foreldrenes interesser, for eksempel når det er bedre for barnet å flyttes ut fra en voldelig familiesituasjon. I disse tilfeller vil foreldrenes interesse av å bo sammen med barnet, være i konflikt med barnets beste og barnets interesser. Som nevnt ovenfor må det gjøres en avveining av alle interessene i saken.

Høyesterett har uttalt at utilstrekkelige hjelpetiltak kan lede til at formålet om gjenforening blir brutt og de biologiske bånd ikke blir opprettholdt.³⁶ Det er derfor viktig for det biologiske prinsipp at hjelpetiltak blir tilbudt og fungerer slik de er ment. Dette vil være med på å holde barnet i familien slik at en omsorgsovertakelse eller adopsjon ikke forekommer. Slik ivaretas det biologiske prinsipp på et tidlig stadium i en barnevernssak.

2.4 Retten til familieliv

2.4.1 Innledning

Det biologiske prinsipp henger naturlig sammen med retten til familieliv. Det er vanskelig å skulle ivareta det biologiske prinsipp på en tilstrekkelig måte om barnet ikke lever sammen med eller har kontakt med sine foreldre. Retten til familieliv er nedfelt som en menneskerettighet for enhver i EMK, Grunnloven og særskilt for barn i barnekonvensjonen. Rettigheten omfatter både en rett til å kjenne sin familie, og å få leve sammen med sin familie.

2.4.2 Barnekonvensjonen

Barnekonvensjonen finnes flere bestemmelser som regulerer barns rett til omsorg og familieliv. Barnekonvensjonen stadfester at barn har selvstendige rettigheter. I fortalen er det slått fast at barn i kraft av å være mennesker har en «iboende verdighet», og at «barn har rett

---

³⁵ Rt. 2012. s. 1832 avsnitt 34.

³⁶ HR-2020-661-S avsnitt 131.

til spesiell omsorg og hjelp». Det vil redegjøres for de mest sentrale bestemmelsene knyttet til barns rett til familieliv.

Barnekonvensjonens artikkel 7 omhandler barnets rett til «the right to know and be cared for by his or her parents». Dette er et utslag av retten til familieliv, som også er nært knyttet til, og må ses i sammenheng med, det biologiske prinsipp. Artikkelen stadfester det synspunkt at barn som regel har det best hos sine foreldre.³⁷ Bestemmelser som omhandler barnets rett til familieliv bør også tolkes i lys av retten til omsorg og hensynet til barnets beste.³⁸

Barnet har også rett til å bli kjent, og opprettholde kontakt, med sine foreldrene hvis de blir skilt fra hverandre jf. art. 9 nr. 3. Barn har krav på kunnskap om hvem som er deres foreldre, og få mulighet til å pleie denne relasjonen. Hjelpetiltak i hjemmet kan sørge for at familien holdes samlet i egen sfære. Tiltak av denne art er derfor egnet til å ivareta familielivet. Dette kan også hjelpe foreldrene til å gi tilfredsstillende omsorg i fremtiden uten særlig innblanding fra barnevernstjenesten. På denne måten vil statene opprettholde sin plikt om å legge til rette for utøvelse av familieliv. I artikkel 9 nr. 3 har barn rett til å «maintain personal relations and direct contact with both parents on a regular basis». Selv om barn skulle blir skilt fra sine foreldre, gir artikkelen de en grunnleggende rettighet til å opprettholde kontakten. Barnets rett til familieliv gjelder selv om barnet er flyttet vekk. I norsk rett er det påpekt at omsorgsovertakelse er midlertidig, og at samvær skal foreligge mens barnet bor et annet sted. På denne måten sørger man for at barn har kontakt med sine foreldre, og at retten til familieliv kan opprettholdes. Selv i situasjoner der foreldre utøver vold eller barnet ikke vil se foreldrene, kan det gis samvær. Dette kan være problematisk med hensyn til barnets beste, men foreldrenes rett til å opprettholde kontakt med barnet er også viktig, da det er en del av retten til familieliv.

Barnekonvensjonen artikkel 16 beskytter barn mot ulovlig eller vilkårlig inngrep i familielivet. Inngrep kan likevel skje, såfremt det ikke er i strid med artikkelen. Eksempler på slike kan være omsorgsovertakelse eller pålegg om hjelpetiltak. Det er viktig at det finnes muligheter for slike inngrep for å ivareta barnets beste, og rettighetene etter barnekonvensjonen er dermed ikke absolutte.

---

³⁷ Gording Stang, Elisabeth «barns rett til familie og omsorgs, særlig om barnevernet», i *Barnekonvensjonen barns rettigheter i Norge*, Høstmølingen, Njål, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg (red), 4 utgave, universitetsforlaget 2020 s. 181.

³⁸ Barnekonvensjonens art. 3 nr. 2 og art. 3 nr. 1.

Artikkel 9 nr. 1 sikrer at barn «shall not be separated from his or her parents against their will». Utgangspunktet blir da at separasjon ikke skal skje mot barnets eller foreldrenes vilje.³⁹ Som nevnt er ikke dette heller en absolutt rettighet, og det kan forekomme inngrep. De kompetente myndigheter kan gjøre inngrep såfremt de er underlagt rettslig prøving, inngrepet er i samsvar med gjeldene lover og saksbehandlingsregler, og adskillelsen er nødvendig av hensyn til barnets beste.⁴⁰ Når barnet ikke får tilfredsstillende omsorg i hjemmet er dette nødvendig. Vilkårene er strenge fordi det biologiske prinsipp og retten til familieliv er prinsipper man setter høyt, fordi det beste for barnet i utgangspunktet er å bo i hjemmet med sine foreldre. For de fleste tiltak som skiller foreldre og barn, er vilkårene strenge og terskelen for inngrep ligger høyt. Dette illustreres senere ved redegjørelsen av bvl. § 4-12 i kapittel 3.

Barnekonvensjonens regler stadfester at retten til familieliv står sterkt for barnets del. Bestemmelsene i barnekonvensjonen er nært knyttet til retten til familieliv i EMK art. 8. Denne bestemmelsen gjelder for «everyone», og omfatter således både barn og voksne. På bakgrunn av dette på bakgrunn av barns sårbarhet, og at barna har færre muligheter til å få talt sin sak, er deres rett til familieliv stadfestet i en slik konvensjon. Dette medfører et større søkelys på deres situasjon og rettigheter. Selv om de dekkes av ordlyden i EMK art. 8, er det mulighet for at foreldrenes rettigheter får større plass, og at barns rettigheter faller litt i bakgrunnen. EMK har imidlertid flere kilder knyttet til retten til familieliv, og disse skal nå redegjøres for.

2.3.2 EMK artikkel 8

Norge er folkerettslig forpliktet til å gjennomføre og følge de europeiske menneskerettighetene. Grunnlovens § 102 kom inn i Grunnloven i 2014, og er utformet etter sitt folkerettslige forbilde; EMK art. 8.

EMK artikkel 8 sier at

«*Everyone* has the right to respect for his private and family life, his home [...]» (min utheving)

---

³⁹ Gording Stang (2020) s. 187.

⁴⁰ Barnekonvensjonens artikkel 9 nr. 1 første punktum.

Grunnlovens § 102 sier i stor grad det samme og Høyesterett har uttalt at man skal tolke Grl. § 102 i lys av sitt folkerettslige forbilde.⁴¹ Med «enhver» menes ethvert individ uavhengig av alder. Det er likevel påpekt at EMK har hatt et større fokus på foreldres enn barns rettigheter etter bestemmelsen.⁴² Når det er snakk om retten til familieliv, er interessene til barn og foreldrene som hovedregel sammenfallende.

Retten til familieliv etter EMK art. 8 er imidlertid ikke absolutt. I EMK art. 8 nr. 2 er det fastsatt vilkår som må være oppfylt for at man kan gjøre inngrep. Vilkårene omfatter at inngrepet må være i tråd med gjeldende rett, må ha et legitimt formål og det må være «necessary in a democratic society». Dersom inngrepet oppfyller de kriteriene som stilles, er det mulig å gripe inn i familielivet.

Det første vilkåret er at inngrep må ha hjemmel i lov. For at inngrepet skal anses som lovlig må det begrunnes ut fra den gjeldende rett på tidspunktet for inngrepet. Vilkåret skal sikre forutberegnelighet slik at de som inngrepet retter seg mot kan innrette seg og sikre sin rettslige stilling.⁴³ EMD har uttalt at ulovfestet rett er nok til å oppfylle lovkravet, såfremt denne er tilgjengelig, tilstrekkelig klar og forutsigbar.⁴⁴

Det neste vilkåret stiller krav til at inngrepet må ha et legitimt formål. EMK artikkel 8 nr. 2 oppstiller formål som anses som legitime. Det er sjelden at formålet er problemet i saker som tas opp til EMD. Listen over legitime formål er lang, og domstolen er gjerne kortfattet angående prøvingen av dette vilkåret.⁴⁵ I saker som omhandler barn og barnevern, er hensynet til helse og moral, samt beskyttelse av barns rettigheter det som anses som det mest sentrale formålet.⁴⁶

Det viktigste vilkåret for inngrep er om det kan anses som «nødvendig i et demokratisk samfunn». Med dette menes at det må være en forholdsmessighet mellom det målet man ønsker å nå og de midler som brukes for å oppnå dette. Vilkåret er tredelt i form av at tiltaket må være egnet, nødvendig og forholdsmessig.⁴⁷

---

⁴¹ Rt. 2015 s. 93 avsnitt 57

⁴² Bendiksen, Haugli (2021) s. 49.

⁴³ Aall, Jørgensen, *rettsstat og menneskerettigheter*, 5 utgave universitetsforlaget 2018. s. 116.

⁴⁴ Aall (2018) s. 124 se også Silver mfl. mot Storbritannia (C), no. 7136/75 avsnitt 87 og Sunday times mot Storbritannia (P), no 6538/74 avsnitt 49.

⁴⁵ S.A.S. mot Frankrike sak 43835/11 avsnitt 114, Sandvig, Jenny, *Karnov lovkommentar: EMK art 8 kommentar nr. 10* (lest 16 mars 2022).

⁴⁶ Se for eksempel Strand Lobben mot Norge avsnitt 160.

⁴⁷ HR-2018-104-A avsnitt 23, Buck mot Tyskland sak (C) 41604/98 avsnitt 44-45.

Det er ofte her problemet med inngrep i familielivet knyttet til barnevernstjenesten ligger. EMD har slått fast at foreldre og barns glede av å leve sammen er en del av «familielivet» og en forhindring av dette utgjør et inngrep etter EMK art. 8 nr. 1.⁴⁸ Barn og voksne har rett til å leve sammen og ha kontakt med hverandre. Statene har en negativ plikt til å ikke unødige gripe inn i familielivet, samt en positiv plikt til å legge til rette for at familielivet kan utøves.⁴⁹ Hjelpetiltak kan være en del av plikten til å legge til rette for familielivet. Når barnevernstjenesten setter inn tiltak i hjemmet kan dette forstyrre det hverdagslige livet. Såfremt partene har samtykket til det, anses det ikke som et inngrep. Er det snakk om pålegg, som ikke fordrer samtykke, vil tiltaket i større grad kunne anses som et inngrep. Det samme gjelder ved omsorgsovertakelse. Pålegg om hjelpetiltak og omsorgsovertakelse er et inngrep i familie- og privatlivet, uten at det nødvendigvis utgjør en krenkelse av rettigheten.

Dommen Strand Lobben mot Norge omhandlet fratakelse av foreldreansvar og adopsjon mot mors vilje, og spørsmålet var om dette var i strid med EMK artikkel 8. Det tvilsomme var om inngrepet var «necessary in a democratic society».⁵⁰ Saken omhandlet tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse. Det hadde i tidligere rettsinstanser ikke vært lagt nok vekt på en gjenforening eller tilstrekkelig samvær mellom mor og barn, og derfor ble det biologiske båndet brutt. Det ble lagt avgjørende vekt på hva som var til det beste for barnet, istedenfor å gjøre en avveining mellom interessene til mor og barn.⁵¹ Saken er relevant for oppgavens tema siden omsorgsovertakelse og hjelpetiltak i stor grad kan påvirke familielivet. Krenkelsesvurderingen etter EMK artikkel 8 er derfor av betydning i de tilfeller slike tiltak anses som et inngrep etter konvensjonen.

2.5 Privatlivet

Retten til privatliv er nært knyttet til retten til familieliv. Denne rettigheten reguleres også av Grunnlovens § 102 og EMK artikkel 8. Hva som menes med «private [...] life» er ikke uttømmende angitt verken i lovtekst eller i praksis. Privatlivet anses å være en sfære der både fysisk og psykisk integritet inngår.⁵² I denne sfæren kan individet motsette seg inngrep. EMK og Grunnloven gir den enkelte mulighet til å leve sitt liv på den måten de selv ønsker, uten unødige innblanding fra andre. Hva som er en del av privatlivet, og hva som anses som inngrep i privatlivet, vil derfor være en konkret vurdering i det enkelte tilfellet. Dette har relevans for

---

⁴⁸ Bendiksen, Haugli (2021) s. 51 og Strand Lobben mot Norge avsnitt 202.

⁴⁹ Bendiksen, Haugli (2021) s. 53.

⁵⁰ Strand Lobben mot Norge avsnitt 214.

⁵¹ Strand Lobben mot Norge avsnitt 220.

⁵² Aall, (2018) s. 215, Castello-Roberts mot Storbritannia (C) no. 13134/87 avsnitt 36.

oppgavens tema, da flere av tiltakene i barnevernloven griper inn i privatlivet like mye som familielivet.

Hva som inngår i begrepet, må avgjøres på bakgrunn av praksis fra EMD, og grensene for begrepet er ikke endelig avklart. Privatlivet må også ses i sammenheng med familielivet og retten til respekt for hjemmet.⁵³ EMD uttaler at privatlivet er et vidt begrep der privat autonomi er kjernen. Alle kan fritt utvikle og utforme sin personlighet, samt etablere og utvikle relasjoner med andre mennesker og omverdenen.⁵⁴ Dette taler for at det ikke skal mye til før det er et inngrep i privatlivet til den enkelte. Såfremt noe forstyrrer den enkeltes valgmuligheter hva angår relasjoner, personlig utfoldelse eller adferd må det kunne anses som et inngrep. EMD har imidlertid uttalt at det kreves en viss alvorlighetsgrad før det kan anses som inngrep etter artikkel 8.⁵⁵

For å undersøke om retten til privatliv er krenket, må det først vurderes om det påståtte inngrepet er beskyttet av privatlivet etter EMK artikkel 8, deretter må det undersøkes om det er å anse som et inngrep i konvensjonens forstand. Ordlyden er vag og i de fleste tilfeller vil inngrep hos den enkelte anses som inngrep i privatlivet. På barnevernets område vil for eksempel urinprøver av foreldre anses å falle inn under privatlivet, og det kan virke krenkende på den enkeltes integritet. I tillegg er det en måte å forhindre den enkelte å ta valg for seg selv, og slik blir også den personlige autonomi forstyrret.

Begrepet «home» faller også inn under privatlivet. På barnevernrettens område gjøres mange inngrep i hjemmet. Både leksehjelp, tilsyn og veiledning kan skje i hjemmet, og det kan være forstyrrende for familien å ha en tredjeperson til stede. I utgangspunktet skal hjemmet være en beskyttet sfære der man kan utfolde seg fritt. Når dette ikke er mulig på grunn av andres interesser, for eksempel barnets beste, vil det kunne anses som inngripende ovenfor foreldrene.

I likhet med retten til familieliv er ikke alle inngrep i retten til privatliv å anse som en krenkelse. Såfremt inngrepet oppfyller kravene i EMK art. 8 nr. 2 om legitimt formål, hjemmel i lov og at det er nødvendig i et demokratisk samfunn, vil inngrepet anses som legitimt. På barnevernsrettens område vil ofte inngrep anses som legitime, siden det sentrale i barnevernsretten er beskytte barn, fordi barn er den svake og utsatte part. Ofte finnes det mer

---

⁵³ Aall (2018) s. 214.

⁵⁴ Jehovas vitner av Moskva mfl. Mot Russland (C), no. 302/02 avsnitt 117.

⁵⁵ Gough mot Storbritannia (C), no. 49327/11, avsnitt 184.

inngripende tiltak og dermed verre alternativer slik at noen inngrep dermed er forholdsmessige.

2.6 Det minste inngreps prinsipp

Det minste inngreps prinsipp, eller det mildeste inngreps prinsipp, er en grunnleggende forutsetning for barnevernslovens bestemmelser. Loven bygger på dette prinsippet, og dette kommer frem i flere av bestemmelsene.

Utgangspunktet for prinsippet er at det skal beskytte familien mot inngripende tiltak når det ikke er behov for dem.⁵⁶ Svært ofte blir dette manifestert som et vilkår om nødvendighet, som eksempelvis i bvl. § 4-4 tredje ledd. Denne stadfestelsen av nødvendighet finner man også igjen i EMK art. 8 nr. 2. Prinsippet skal sørge for at middelet ikke overgår målet, og at tiltak som settes i verk er proporsjonale og så lite inngripende som mulig. Likevel kan barnevernstjenesten sette inn inngripende tiltak, såfremt det er behov for det i den enkelte situasjon.⁵⁷ Det mildeste inngreps prinsipp er likevel ikke til hinder for at man kan gjøre inngripende tiltak.

Det er uttalt i forarbeidene at prinsippet kommer til anvendelse for alle tiltak som kan gis etter barnevernloven.⁵⁸ Det presiseres også at prinsippet er en del av den konkrete helhetlige vurderingen om barnets beste. Dermed står prinsippet svært sentralt på barnevernsrettens område.

I barnevernssaker foreligger det gjerne et trepartsforhold med tanke på interessene i saken. Ofte vil barnets, foreldrenes og barnevernets interesser være forskjellige og dette kan skape utfordringer i avveiningene. Det minste inngreps prinsipp vil måtte vurderes ut fra hvem det er tale om. For barnets beste-vurderingen, vil ofte spørsmålet være hva som er det beste for barnet. Denne løsningen vil igjen kunne anses som det mest inngripende for foreldrene, men det minst inngripende for barnet.⁵⁹ Slik illustreres interessekonflikten. Det kan ofte være det minst inngripende å gjennomføre en omsorgsovertakelse da dette er det minst skadelige for barnet, men dette er igjen svært inngripende for foreldrene. At barnet forblir i en situasjon som er skadelig for dets fysiske og psykiske helse, vil ofte være mer inngripende enn

---

⁵⁶ Prop. 106 L (2012-2013) s. 82.

⁵⁷ Samme sted.

⁵⁸ Prop. 72 L (2014-2015) s. 6 og s. 11.

⁵⁹ Gording Stang, Elisabeth, *Det er barnets sak*, universitetsforlaget, 2007 s. 38 til 39.

omsorgsovertakelse. Det minste inngreps prinsipp er dermed en sentral del av helhetsvurderingen som gjøres når det er tale om inngrep i familien.

I en sak fra fylkesnemnda som omhandlet samvær og tilsyn av samvær, fikk barnevernet kritikk av fylkesnemnda for måten de hadde gjennomført tilsynet på.⁶⁰ Ingenting tilsa at barnevernet skulle blande seg inn i samværstimene, selv om dette ble gjort. Tilsynet var begrenset til å omfatte mors omtale av den pågående barnevernssaken. Fylkesnemnda stadfestet at denne inngripen måtte ha vært begrunnet for å være mulig å gjennomføre, i tillegg til at tilsynet nå ikke var i samsvar med det minste inngreps prinsipp. Det var ikke nødvendig med tilsyn i den grad som ble praktisert, og dermed hadde middelet overgått målet. Det minste inngreps prinsipp kommer også til anvendelse ved barnevernets handlinger, og ikke bare ved vurderinger om omsorgsovertakelse, hjelpetiltak ol.

I forarbeidene har det vært problematisert at for milde tiltak har vært utilstrekkelige. «En for stor vekting av det *mildeste* kan gå på bekostning av tiltakets virkningsgrad».⁶¹ Dette kan i noen tilfeller lede til at det mildeste inngrepet ikke får en tilstrekkelig ønsket virkning. Dermed vil ikke middelet være egnet til å oppnå målet, såfremt middelet ikke gjøres mer inngripende. Det påpekes at hjelpetiltak som ikke har tydelige mål, eller som gis bare på bakgrunn av at det er det minst inngripende, kan lede til utsettelse av nødvendig omsorgsovertakelse.⁶² I tillegg må tiltak være egnet til å oppfylle formålet. Ileggelse av det mildeste inngrepet, kan i enkelte situasjoner føre til at tiltaket ikke har virkning. Dermed kan man risikere at familien må gjennomgå en rekke tiltak som kanskje ikke har den ønskede effekten. Det kan være vanskelig å avgjøre hvilket tiltak som har best virkning, i tillegg til å være det minst inngripende.

2.7 Prinsippet om frivillighet

Barnevernsloven er bygget på en forutsetning om frivillighet. Samarbeidet som barnevernstjenesten gjør sammen med foreldrene skal og bør i utgangspunktet være frivillig. Påtvungne tiltak vil føre til økt konflikt og kan være skadelig for partene. Tiltak fra myndighetene skal som utgangspunkt være en hjelp til selvhjelp.⁶³ Hjelpetiltak fra barnevernstjenestens side skal sørge for at foreldrene blir bedre rustet til å håndtere de

---

⁶⁰ FNV-2018-149-MRO.

⁶¹ NOU 2012: 5 s. 80.

⁶² NOU 2012:5 s. 60.

⁶³ Gording Stang (2007) s. 39. NOU 1985: 18 lov om sosiale tjenester mv s. 52.

omsorgsbehov som barnet har. Det er likevel ikke meningen at foreldrene skal være avhengige av myndigheters hjelp gjennom hele oppveksten til barnet.

I situasjoner der det utøves tvang, vil ofte samarbeidsmiljøet være vesentlig dårligere enn i situasjoner der partene deltar frivillig. Motivasjonen vil være bedre når man selv ønsker å motta hjelp, og dermed er det større sjanser for at hjelpen faktisk utgjør en forskjell.⁶⁴ Et godt samarbeid med foreldrene er en forutsetning for at hjelpetiltak skal ha effekt.⁶⁵

Inngrep i familie- og privatlivet stiller seg annerledes på barnevernrettens område. I disse sakene er det barn som må tas hensyn til. Beskyttelse av barnets interesser kan begrunne et inngrep i form av pålegg eller tvang dersom foreldrene motsetter seg frivillige tiltak. En slik løsning kan også være til skade for barnet. Når foreldrenes motvilje til å samarbeide kommer tydelig frem, kan det skape et stressende og urolig miljø, som igjen kan sette barnet i en lojalitetskonflikt.

Prinsippet om frivillighet må vike i de tilfeller foreldrene av ulike grunner ikke ønsker samarbeid. Hensynet til barnets beste kan begrunne påtvungne hjelpetiltak.⁶⁶ På den andre siden kan det være mindre belastende for barnet om frivillige tiltak blir brukt. Dette vil også være i samsvar med det minste inngreps prinsipp. Dersom det ikke lar seg gjøre å gjennomføre frivillige tiltak, og barnets behov og situasjon tilsier at disse må gjennomføres, er et alternativ å bryte med prinsippet om frivillighet. På denne måten blir prinsippet om frivillighet et deklarasjonspunkt for barnevernstjenesten når tiltak skal vurderes.

3 Hjelpetiltak og omsorgsovertakelse

3.1 Innledning

Barnevernsloven § 1-1 er lovens formålsbestemmelse. Her slås det fast at barn og unge skal få «nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse i rett tid» samt at loven skal bidra til at de «møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse og at alle barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår». Et viktig punkt er at barn skal få hjelp i «rett tid».

Det finnes flere forskjellige tiltak som barnevernstjenesten kan igangsette for å forbedre situasjonen for barnet. To av disse er hjelpetiltak og omsorgsovertakelse. Hjelpetiltak kan gis

---

⁶⁴ Gording Stang (2007) s. 39.

⁶⁵ Prop. 72 L (2014-2015) s. 7.

⁶⁶ Bvl. § 4-1.

frivillig eller som pålegg dersom foreldrene i utgangspunktet ikke ønsker slike tiltak. Det kan være ulike grunner til at foreldre ikke ønsker hjelpetiltak. Eksempler på slike situasjoner kan være at tiltaket som de gikk med på frivillig ikke er det rette tiltaket og foreldre dermed ikke ser noen effekt, det kan være at foreldrene har prøvd flere forskjellige tiltak tidligere som ikke har virket og dermed ikke vil prøve flere, eller det kan være at foreldre ikke ønsker å motta hjelp i utgangspunktet.

Et spørsmål som oppstår er hva som skjer når foreldrene ikke vil motta hjelp frivillig. Det første som skjer, er at saken sendes til fylkesnemnda slik at de kan gi pålegg om hjelpetiltak. Barnevernstjenesten prøver deretter å gjennomføre det pålagt hjelpetiltaket. I de fleste tilfeller er dette problemfritt. I andre tilfeller er samarbeidsmiljøet blitt dårlig, eller så ønsker ikke foreldrene å motta hjelpen. Barnevernstjenesten står da uten muligheter til å få gjennomført tiltaket og dermed hjelpe barnet i «rett tid». I slike tilfeller vil barnet være den tapende part. Dersom hjelpetiltak ikke fungerer, kan omsorgsovertakelse være det neste steget. Det er likevel et krav om at hjelpetiltak skal være forsøkt før omsorgsovertakelse kan gjennomføres, som er et utvalg av det minste inngreps prinsipp. Vilklårene for omsorgsovertakelse er strenge, og i mange tilfeller vil ikke situasjonen oppfylle disse. Dermed kan man risikere at barnevernstjenesten står uten muligheter for å hjelpe barnet, dersom foreldrene nekter å gjennomføre hjelpetiltak.

I det følgende redegjøres det for vilklårene for å ilegge hjelpetiltak og problematikken som kan oppstå rundt påleggelse av slike tiltak. I dette kapitlet skal derfor de forskjellige pålegg etter § 4-4 tredje og femte ledd gjennomgås. I tillegg redegjøres for hva som skal til for at det minste inngreps prinsipp er oppfylt i bvl. § 4-12 annet ledd. Forholdet mellom § 4-4 og § 4-12 inneholder kanskje et spillerom som er for stort. Ettersom disse to bestemmelsene står i sammenheng med hverandre, må det undersøkes hva som spesifikt inngår i § 4-4 og § 4-12 før spillerommet mellom bestemmelsene kan drøftes i kapittel 4.

3.2 Hjelpetiltak

3.2.1 Innledning

Barnevernslovens § 4-4 omhandler hjelpetiltak som kan gis for å hjelpe barn og foreldre. Slike hjelpetiltak skal gjennomføres i familien og fortrinnsvis i hjemmet. Tiltakene er av forskjellig art og gis for å bedre omsorgssituasjonen. Formålet er at de skal sørge for at barnet og familien få gode levekår og utviklingsmuligheter, samt at problemer løses før de blir større og

mer alvorlige. Barnevernlovens § 4-4 er mindre inngripende enn andre tiltak som kan iverksettes etter loven. Hjelpetiltak er derfor brukt i stor grad fordi det er det minst inngripende tiltaket som barnevernstjenesten har til rådighet. Hjelpetiltak kan deles inn i to kategorier, hvorav frivillige følger av § 4-4 annet ledd og de ufrivillige følger av tredje ledd.

Bestemmelsen om hjelpetiltak har blitt endret siden loven ble gitt i 1992. Da nåværende barnevernslov kom, ble terskelen for å gjennomføre hjelpetiltak senket. Den tidligere loven krevde at det forelå en omsorgssviktsituasjon før hjelpetiltak kunne iverksettes.⁶⁷ Dette førte til at barnevernstjenesten ofte kom for sent inn for å kunne forhindre mer alvorlige tiltak. I nyere tid er terskelen senket ytterligere ved endringer i 2016. Lovendringens formål er at barnevernstjenesten kommer inn på et tidligere stadium i saken, slik at omsorgsovertakelse kan forebygges.⁶⁸ På denne måten kan flere barn få hjelp til rett tid.⁶⁹

3.2.2 Formålet med hjelpetiltak

Det følger av bvl. § 4-4 første ledd at hjelpetiltak skal bidra til «positiv endring» for barnet og familien. Med «positiv endring» menes at situasjonen må bli bedre, og den må bidra til at noe negativt blir til noe godt. Det kreves dermed at hjelpetiltakene har den effekten at de enten øker foreldrenes omsorgsevne til det bedre, eller at barnet på annet vis får møtt sine behov. Barnevernstjenesten må jobbe mot dette målet om at familien skal få en bedre hverdag og bedre oppvekst for barna.⁷⁰ Dette vil resultere i at barnet får tilfredsstillende omsorg hos sine foreldre, og sannsynligheten for mer inngripende tiltak vil minke. Dette kan være til barnets beste. For øvrig fremstår ordlyden som vag. Dette kan imidlertid være gunstig siden det finnes ulike barn og familier som har ulike behov, som da kan omfattes av ordlyden.

Hjelpetiltak skal bidra til å oppnå formålet. I følge bvl. § 4-4 første ledd skal barnevernstjenesten bidra til å gi det «enkelte barn gode levevilkår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak». Formålet om en «positiv endring» kom inn i loven ved lovendring i 2013. Etter forarbeidene er det ønskelig å rette mer søkelys på hva som er den ønskede virkningen av hjelpetiltak.⁷¹ Det er også uttalt at formålet skal være retningsgivende for hjelpetiltak etter bestemmelsen.⁷² På bakgrunn av dette er det viktig at hjelpetiltaket som

---

⁶⁷ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 31.

⁶⁸ Prop.72 L (2014-2015) s. 1.

⁶⁹ Prop.72 L (2014-2015) s. 7.

⁷⁰ Prop. 106 L (2012-2013) s. 148.

⁷¹ Prop. 106 L (2012-2013) s. 210.

⁷² Prop. 106 L (2012-2013) s. 148.

igangsettes er egnet til å oppnå formålet. Hvis det igangsettes tiltak som ikke har noe for seg, vil det ikke anses som nødvendig og bli unødig inngripende for familien.

Barnevernlovens § 4-4 lister opp flere typer forskjellige tiltak som kan iverksettes for at barnet og familien skal oppnå en positiv endring. Den første kategorien er kompenserende tiltak. Disse skal bidra til å redusere barnets belastninger og øke stimulering og deltakelse. Det finnes også kontrolltiltak som skal kontrollere og sikre at barnet ikke blir utsatt for overgrep eller mishandling. Videre kan omsorgsendrende tiltak settes inn for å gi foreldrene hjelp til å utføre omsorgsoppgavene. Til sist er det strukturerende tiltak, eller foreldrestøttene tiltak, som kan gis hvis barnet er i ferd med å utvikle alvorlige atferdsvansker. De ulike typene av tiltak skal bidra til å oppnå en endring slik at barnet får den omsorg og omtanke det har rett til.⁷³ De hjelpetiltakene som fremgår av bestemmelsen er ikke uttømmende, fordi de skal kunne tilpasses enkelte familie for å finne det beste alternativet for dem.

Hjelpetiltak settes i gang for å «styrke familiens muligheter til å gi barna en god oppvekst, og det er derfor viktig å finne frem til tiltak som styrker familiens ressurser».⁷⁴ De skal søke å gi foreldrene gode omsorgsevner, og møte barnets behov i hjemmet. På denne måten kan man avhjelpe problemer på et tidlig stadium før de utvikler seg. I tillegg kan man forhindre at barnet blir flyttet fra foreldrene på grunn av alvorlige mangler ved omsorgen. Barnet kan vokse opp hos sine biologiske foreldre, mens det får sine egne behov ivaretatt på en tilfredsstillende måte. På denne måten ivaretar man retten til familieliv, og både barn og voksne kan leve sammen og pleie familielivet slik de har rett til.

3.2.3 Vilkårene for hjelpetiltak

For alle hjelpetiltak som ilegges etter bvl. § 4-4, må vilkårene i annet ledd være oppfylt. Vilkårene setter opp en terskel som må være nådd før barnevernstjenesten kan iverksette tiltak. Denne terskelen medfører at bare de familier og barn som har et oppriktig behov for bistand skal få den hjelpen de trenger. På denne måten unngår man at barnevernstjenesten griper inn i familier som ikke har et behov for hjelp. Dermed forblir fokuset på de som behøver det mest, og ressurser blir ikke sløst bort på de familier og barn som klarer seg fint alene.

---

⁷³ Barnevernloven § 1-1.

⁷⁴ Prop. 106 L (2012-2013) s. 148.

Barnevernslovens § 4-4 annet ledd sier at når barnet «på grunn av forholdene i hjemmet, eller av andre grunner» har et «særlig behov» for hjelp, skal barnevernstjenesten iverksette hjelpetiltak i familien. Det må foreligge en årsakssammenheng mellom disse. Det særlige behovet må altså skride fra enten «forhold i hjemmet» eller av «andre grunner». Likheten mellom alternativene er at de behovene som oppstår kommer fra barnets egen livssituasjon.⁷⁵ Spørsmålet blir hva som ligger i disse begrepene.

Med «forhold i hjemmet» menes hvordan situasjonen er der barnet bor. Barnet oppholder seg store deler av tiden i hjemmet. Problemer på denne arenaen kan skape store problemer for barnets hverdagslige liv. Alt fra dårlige boforhold, urene klær, dårlig ernæring og foreldrenes adferd, sykdom og konflikt, kan føre til at barnet får et behov utover det som andre barn opplever. Vilkåret skal tolkes vidt, slik at det omfatter alle situasjoner og tilstander i hjemmet.⁷⁶ En sak fra fylkesnemnda i 2017 kan illustrere dette vilkåret.⁷⁷ Mor hadde i saken store aggresjons- og sinneproblemer i tillegg til at hun fremsto som umoden. Barnet i saken viste tendenser til samme adferd og var umoden for alderen. Mors adferd knytter seg til det hverdagslige liv og tilstander i hjemmet. Disse forholdene er ment å være årsaken til det særlige behovet som oppstår for barnet. Har barnet skitne klær, eller kommer på skolen med blåmerker eller har verbalt aggressive foreldre, er dette forhold i hjemmet som kan skape et «særlig behov» for hjelp for barnet.

Vilkåret «andre grunner» jf. § 4-4 andre ledd, er svært vagt og kan favne om mye. Dette vilkåret fremstår også som vidt etter sin ordlyd. Vilkåret omhandler forhold som gjelder barnet, eller som skrider seg fra barnet selv og ikke foreldrene eller hjemmet. Eksempler på slike forhold kan være atferdsproblemer, konsentrasjonsvansker, rus, kriminalitet osv.⁷⁸ Det medfører at man kan benytte bestemmelsen på flere situasjoner. En vid anvendelse vil føre til at flere barn kan få hjelp, uavhengig av hva som er problemet. På den andre siden vil terskelen kunne bli for lav for å igangsette tiltak. Det settes imidlertid ikke inn tiltak såfremt behovet ikke er «særlig». På denne måten er det ikke fare for at det igangsettes tiltak der det er unødvendig. Hvis det foreligger «andre grunner» som utløser et behov hos barnet, må behovet også være «særlig». Det er dermed ikke grunn til å iverksette tiltak dersom barnets behov ikke er stort nok.

---

⁷⁵ Köhler-Olsen, Julia *Norsk lovkommentar: barnevernsloven*. Note 117. Rettsdata.no (lest 11 april 2022).

⁷⁶ Gording Stang (2007) s. 173.

⁷⁷ FNV-2017-620-HSF.

⁷⁸ Bendiksen, Haugli (2021) s. 231. Gording Stang (2007) s. 173.

Hovedvilkåret for å ilegge hjelpetiltak, uavhengig av om de er frivillige eller ikke, er at barnet må ha et «særlig behov» på grunn av «forholdene i hjemmet» eller av «andre grunner». Spørsmålet blir hva som ligger i «særlig behov».

Ordlyden tilsier at behovet må fremstå mer ekstraordinært eller merkbart sammenlignet med det behovet som andre barn har. I forarbeidene nevnes det at «særlige behov» er en skjønsmessig vurdering av barnets konkrete situasjon.⁷⁹ Fremstår barnets hjelpebehov som større enn de fleste andre barn, vil det være et behov som er «særlig».⁸⁰ Det må gjøres en sammenligning med andre barn for å klargjøre om behovet fremstår som særegent nok til at barnevernstjenesten må hjelpe til.⁸¹ Det må springe ut fra noe annet enn en vanlig familiesituasjon.

Vilkåret om «særlig behov» setter en grense for hvem som behøver hjelp og ikke. Barn må ha et behov utover det de fleste andre barn har. På denne måten blir ikke barnevernstjenestens ressurser unødig brukt. Familier blir heller ikke utsatt for tiltak som de egentlig ikke trenger og deres privat- og familieliv blir respektert. Det blir et større fokus på barna som faktisk behøver hjelp og slik kan de få hjelp til rett tid.

Behovet må oppstå «på grunn av» forhold i hjemmet eller andre grunner jf. § 4-4 annet ledd. Det er som nevnt ikke tilstrekkelig at det finnes forhold i hjemmet som kan føre til et behov hos barnet. Behovet hos barnet må være større enn de fleste andre barns behov. Eksempelvis ble det ikke gitt pålegg om tiltak i fylkesnemnda på grunn av et «kaotisk og skittent hjem».⁸² Dette var et klart «forhold i hjemmet» men fylkesnemnda anså ikke situasjonen som så alvorlig at behovet til barnet var å karakterisere som «særlig».

En funksjonsnedsettelse hos barnet utgjør ikke nødvendigvis et særlig behov. De må ha et behov utover det barn i samme situasjon har.⁸³ Med dette menes et behov utover sykdommen eller funksjonsnedsettelsen. Dette skiller seg noe fra ordlyden i forarbeidene som sier at sammenligningsgrunnlaget er «de fleste andre barn».⁸⁴ Sykdom, funksjonsnedsettelse, spesielle opplæringsbehov og lignende anses ikke som særlig behov da dette er helse- og

---

⁷⁹ Prop. 72. L (2014-2015) s. 5.

⁸⁰ Samme sted.

⁸¹ Q-2016-982 rundskriv fra Barne- og likestilling departementet, punkt. 4.1.

⁸² FNV-2017-99-ROG.

⁸³ Q-2016-982 punkt. 4.1.

⁸⁴ Prop. 72. L (2014-2015) s. 5.

sosialtjenestens ansvar.⁸⁵ Barn med slike tilstander må sammenlignes med barn i samme situasjon og ikke funksjonsfriske barn. Dette er deres normalsituasjon, og den bør ikke utløse et særlig behov alene. I slike tilfeller må barnet ha et behov utover sykdom eller funksjonsnedsettelse.⁸⁶ Et slikt behov kan oppstå på grunn av forhold i hjemmet som at foreldrene ikke kan gi tilstrekkelig omsorg. Slike situasjoner krever mer av foreldrene som omsorgspersoner. Det kan være vanskelig for foreldre å tilpasse seg særlige behov, og det er derfor gunstig at de kan få tilbud om hjelpetiltak.

I noen situasjoner er det klarere at barnet har et særlig behov, for eksempel der det utøves vold i hjemmet eller foreldrene ruser seg. Andre ganger kan det være uklart om barn har et slikt behov. Vurderingen må derfor gjøres konkret og er skjønnsmessig.⁸⁷ Har barnet lære- og skrivevansker, for eksempel på grunn av ADHD, vil sammenligning med de fleste andre barn utløse et særlig behov. Dette taler for at man skal sammenligne med andre barn i samme situasjon for å finne ut om det foreligger et særlig behov. Om barn som ikke har ADHD henger etter på skolen, er det ikke sikkert dette vil anses som et «særlig behov» sammenlignet med de fleste andre barn. Derimot kan foreldrenes manglende evne eller interesse i å hjelpe barnet utløse et særlig behov i slike tilfeller. At noe er «særlig» må forstås på den måten at det må foreligge noe mer enn det ordinære.

I HR-2020-663-S hadde barnet et særlig behov fordi barnet slet med atferdsproblemer og skolefaglige utfordringer. Dette var utfordringer som bla ansett å være særlige. Grunnen for dette var forholdene i hjemmet; mor hadde manglende evne til å se og møte datterens emosjonelle behov. Sammenlignet med de fleste andre barn, var atferdsvanskene og de faglige utfordringene på skolen å anse som særlig. Det hadde oppstått en skjevutvikling på grunn av omsorgssvikt. Foreldrenes manglende oppfølging og evne til å se barnets behov medførte at barnet fikk et «særlig behov».

Såfremt behovet er større enn for de fleste andre barn, må barnevernstjenesten forsøke å få i gang hjelpetiltak. Barnevernstjenesten har en plikt etter § 4-4 annet ledd til å iverksette slike tiltak når vilkårene er oppfylt. På denne måten kan man søke å oppnå en positiv endring som medfører at barn får tilstrekkelig omsorg. Slik vil man kunne forhindre mer inngripende tiltak som omsorgsovertakelse og inngrep i privat- og familieliv.

---

⁸⁵ Gording Stang (2007) s. 175.

⁸⁶ Samme sted.

⁸⁷ Prop. 72. L (2014-2015) s. 5.

3.3 Frivillige hjelpetiltak

Frivillige hjelpetiltak hjemles i bvl. § 4-4 annet ledd. Utgangspunktet er at hjelpetiltak skal gjennomføres frivillige. Dette betyr at partene er enige i at tiltaket skal iverksettes, som innebærer at det avgis et samtykke. Dette er ikke direkte uttalt i annet ledd, men det er en forutsetning for frivillige tiltak at det også foreligger en form for samtykke.

Med «frivillig» menes enighet rundt sakens gang. Det innebærer at man ønsker å motta tiltak.. Et uttalt samtykke er et klart uttrykk for partens ønske om å gjennomføre tiltaket, og regnes som frivillig. I § 4-4 annet ledd står det ingenting om at denne frivilligheten må ha kommet til uttrykk direkte. Det forutsettes at hvis foreldrene ikke motsetter seg tiltaket så er de enige i avgjørelsen.

Det blir et spørsmål om hva denne formen for samtykke innebærer. Det er ikke nødvendig at foreldrene aktivt samtykker til tiltakene.⁸⁸ Med dette menes at samtykke ikke behøver være uttalt. Det anses tilstrekkelig at partene ikke motsetter seg tiltakene. Det kan imidlertid reises spørsmål om dette kan anses som et samtykke, eller en unnløstelse av motsettelse. Likevel kan konkludent adferd og passivitet regnes som samtykke.

Såfremt foreldrene ikke motsetter seg tiltaket, utgjør det et tilstrekkelig samtykke og gjør dermed er tiltaket frivillig.⁸⁹ Når tiltaket er krevende for foreldrene kan det være problematisk at deres samtykke ikke behøver å være uttalt og aktivt. Manglende dokumentasjon på samtykket kan også skape problemer både for foreldre og barnevernstjenesten hvis saken går videre. En dokumentasjon i form av uttalt samtykke vil kunne vise foreldrenes samarbeidsvilje til frivillige tiltak.

Videre kan det oppstå problemer der foreldre ikke vil ha noen form for hjelpetiltak, men de samtykker til frivillige hjelpetiltak fremfor at disse skal pålegges i fylkesnemnda. Det fremstår dermed som at tiltakene er frivillige, men det kan reises spørsmål om foreldrene er enige i avgjørelsen. Denne problematikken tas opp i kapittel 4.

---

⁸⁸ Köhler-Olsen, Julia *Norsk lovkommentar: barnevernsloven* note 118, rettsdata.no, (lest 20 april 2022).

⁸⁹ Köhler-Olsen, Julia *Norsk lovkommentar: barnevernsloven* note 118, rettsdata.no, (lest 14. februar 2022).

3.4 Pålagte hjelpetiltak

3.4.1 Innledning

Etter 4-4 tredje ledd kan fylkesnemnda beslutte at hjelpetiltak skal pålegges. Slike pålegg kan iverksettes når foreldrene motsetter seg de frivillige hjelpetiltakene, eller at de ikke forsøker å gjennomføre disse. I 2016 kom det en lovendring som førte til at terskelen for å ilegge pålegg om hjelpetiltak ble lavere.⁹⁰ Lovgiver ønsket å øke bruken av pålegg for å gi barnet rett hjelp til rett tid.⁹¹ Det må av den grunn ses på hva disse påleggene innebærer og hva som skal til for å ilegge de.

Man kan forhindre at situasjonen i hjemmet blir mer vanskelig og dermed fører til mer inngripende tiltak. Departementet uttaler at barnevernstjenesten har for lite verktøy i de tilfellene der foreldrene ikke ønsker frivillige hjelpetiltak, men hvor situasjonen i seg selv ikke er alvorlig nok til å vedta omsorgsovertakelse. Her aktualiserer oppgavens problemstilling seg. For få handlingsalternativer for barnevernstjenesten kan lede til at barn ikke får den hjelpen de trenger til rett tid. Det skapes et rettsomt rom hvor man ikke får gjennomført pålegg om hjelpetiltak fordi foreldrene ikke vil samarbeide, men situasjonen er ikke alvorlig nok til å oppfylle vilkårene i bvl. § 4-12. Barnevernstjenesten står i slike situasjoner uten muligheter for å gi barnet den hjelpen det trenger til rett tid.

Formålet med pålagte hjelpetiltak er at tiltakene skal «bidra til en positiv endring» jf. 4-4 første ledd. Frivillighet og samarbeid er en forutsetning for at hjelpetiltak skal fungere optimalt. Tvang i form av pålegg og målet om positiv endring fremstår ved første øyekast ikke som sammenfallende. I forarbeidene fremheves det at pålegg kan føre til at foreldrene ser alvoret i situasjonen og kan motivere dem til å ta imot de tiltak som tilbys.⁹² Foreldre som ikke er samarbeidsvillige og negativt innstilt til hjelpetiltak, kan skape et miljø rundt barnet som ikke er positivt. Som et utgangspunkt er det derfor best at tiltakene gjennomføres frivillig. Når dette ikke lar seg gjøre, og samarbeidsmiljøet er blitt dårlig, er det vanskelig å forestille seg hvordan tiltak kan lede til en «positiv endring».

---

⁹⁰ Prop. 72 L (2014-2015).

⁹¹ Prop. 72 L (2014-2015) s. 7.

⁹² Prop. 72 L (2014-2015) s. 7.

3.4.2 Kompenserende tiltak

Barnevernslovens § 4-4 tredje ledd første punktum regulerer de kompeniserende tiltak. Dette er tiltak som skal kompensere for foreldrenes manglende omsorgsevne og redusere belastninger hos barnet. Eksempler på slike tiltak er besøkshjem, leksehjelp, fritidsaktiviteter og lignende. Listen i bestemmelsen er ikke uttømmende etter ordlydens formulering «og andre kompeniserende tiltak». Departementet la ned et forslag om at listen burde være uttømmende.⁹³ Dette ble imidlertid ikke vedtatt i stortinget.⁹⁴

Det finnes hjemmel for tvang i form av pålegg av tiltak, uten at tiltakene er avgrenset og oppramset i bestemmelsen. Dette vil skape spørsmål om rettssikkerheten er tilstrekkelig ivaretatt når hjelpetiltak skal ilegges. Utøvelse av tvang som ikke er tilstrekkelig klart uttrykt i lovteksten kan komme i konflikt med legalitetsprinsippet. Legalitetsprinsippet innebærer at tvangsbruk ovenfor den enkelte må ha hjemmel i lov.⁹⁵ Dette medfører at hjemmelen må være av en viss klarhet. I situasjoner omtalt ovenfor, er det normalt snakk om mulige inngrep i retten til familie- og privatlivet, som er en sentral menneskerettighet. På bakgrunn av legalitetsprinsippet krever inngrep i denne rettigheten et klart rettslig grunnlag.

En uttømmende liste ville sikret at hensynet til forutberegnelighet ble ivaretatt. Foreldrene kunne på denne måten forberede sin rettslige stilling og situasjon ut fra bestemmelsens liste. Dette kan lede til et bedre samarbeidsmiljø. En uttømmende liste vil imidlertid også føre til at barnevernstjenestens valgmuligheter blir begrenset. Hvilke hjelpetiltak som egner seg best, vil variere fra situasjon til situasjon. På denne måten blir ikke barneverntjenesten bundet, og kan yte den hjelp som barnet og familien trenger.

Etter tredje ledd første punktum kan kompeniserende tiltak kun ilegges «når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg». Vilåret om nødvendighet knytter seg til det minste inngreps prinsipp. En naturlig språklig forståelse av «nødvendig» er at noe behøves eller må gjøres. Det kan anses som det neste logiske steg og det best egnede tiltak på det nåværende tidspunkt.

Departementet uttaler at kravet til nødvendighet betyr at «man ikke kan avhjelpe barnets situasjon ved å iverksette mindre inngripende tiltak».⁹⁶ Mindre inngripende er i dette tilfellet

---

⁹³ Prop. 72 L (2014-2015) s. 11.

⁹⁴ Innst. 332 L (2014-2015) innstilling fra familie- og kulturkomiteen om endringer i barnevernloven (utvidet adgang til å pålegge hjelpetiltak), s. 9.

⁹⁵ Grunnlovens § 113.

⁹⁶ Prop. 72 L (2014-2015) s. 29.

frivillige hjelpetiltak etter annet ledd. Dette medfører at barnevernstjenesten ikke går for drastisk til verks og heller begynner med det som er og føles minst inngripende ovenfor den enkelte. Dette gjenspeiles i forskjellen på ordlyden mellom andre og tredje ledd. Der andre ledd krever et «særlig behov» krever tredje ledd at det er «nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg». Barnet må selvfølgelig oppfylle vilkåret i annet ledd, men for å gi pålegg må det altså foreligge noe mer: at det er nødvendig. Terskelen er dermed hevet fra vilkårene om frivillige tiltak.

Nødvendighetskravet sikter videre til at vedtaket om pålegg må være nødvendig i den situasjonen som barnet befinner seg i. Det knytter seg således til barnets behov. Hvis behovet kan dekkes med andre mindre inngripende tiltak, skal dette heller gjennomføres. Det kan i slike situasjoner ikke være nødvendig med noe mer inngripende hvis problemet kan løses med noe mindre. Hvis tiltaket ikke er egnet til å oppnå formålet, kan det heller ikke anses som nødvendig. Noen tiltak kan som nevnt sette barnet i en lojalitetskonflikt og i slike tilfeller kan dette medføre et økt stress i miljøet rundt barnet, for eksempel hvis det gis leksehjelp som foreldrene ikke ønsker.⁹⁷ Hvis tiltaket øker både konflikten og problemene som barnet opplever, blir det spørsmålet om tiltaket er nødvendig i den forstand at det ikke bidrar til en positiv endring. Nødvendighetskravet har således flere sider, men kravet skal hovedsakelig sørge for at barn bare blir utsatt for inngripende tiltak der det ikke finnes andre muligheter.

Hensynet til barnets beste skal naturligvis tas med i denne vurderingen. Dette følger også av bvl. § 4-1 der det fastslås at det «skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet». Barnets egne perspektiver og meninger skal tas i betraktning i vurderingen av pålegg om hjelpetiltak.⁹⁸ Forarbeidene sikter her til at barns medbestemmelsesrett og rett til å bli hørt er en del av barnets beste. Denne uttalelsen er imidlertid vag i forhold til barnekonvensjonens artikkel 12 som fastslår at barn «who is capable of forming his or her own views» skal gis rett «to express these view». Barns meninger skal ilegges vekt etter deres alder og utvikling. Forarbeidene synes å være noe forsiktig med å stadfeste dette som en rettighet for barn. Det er allikevel på det rene at barn har en rett til å bli hørt i saker som omhandler dem. Det er i forarbeidene uttalt at hvis barnet motsetter seg eller befinner seg i en lojalitetskonflikt som blir belastende, må dette tas i betraktning i spørsmålet om tiltaket skal opprettholdes. Det blir imidlertid en forskjell mellom i hvilken grad barn skal høres etter

---

⁹⁷ Prop. 72. L (2014-2015) s. 12-13.

⁹⁸ Prop. 72 L (2014-2015) s. 13.

deres alder. Eldre barn kan lettere få sine synspunkter hørt enn et yngre barn. Dette kan føre til at yngre barn må gjennomføre tiltak de egentlig ikke ønsker fordi deres mening skal ilegges vekt etter deres alder. Dermed blir problematikken rundt lojalitetskonflikter større for yngre barn.

Tredje ledd første punktum åpner også for at det kan pålegges kompenserende tiltak når det er «nødvendig [...] av andre grunner». Et spørsmål blir hva som menes med «andre grunner». Ordlyden tilsier at det kan pålegges hjelpetiltak på andre grunnlag enn for å «sikre tilfredsstillende omsorg».⁹⁹ Hjelpetiltak kan pålegges dersom det er å anse som nødvendig. Vilkåret om at nødvendighetskravet må knytte seg til omsorgen og om denne er tilfredsstillende, kom inn som en presisering i 2016. Det var Sentralenheten for fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker, samt Barneombudet som ønsket en slik presisering.¹⁰⁰ Departementet ønsket likevel å omfavne flere situasjoner enn kun de hvor det ikke foreligger tilfredsstillende omsorg. Derfor ble «andre grunner» opprettholdt i lovteksten. Det er fremdeles adgang til å pålegge hjelpetiltak selv om nødvendigheten ikke knytter seg opp mot en mangelfull omsorgssituasjon. Dette medfører at barn som behøver tiltak kan få den hjelpen de trenger uavhengig av omsorgssituasjonen.

Når bestemmelsen anvender «andre grunner» medfører dette at terskelen for å ilegge denne typen tiltak er lavere sammenlignet med andre pålegg av tiltak. Vilkåret er vidt og kan omfavne mye, derav vil flere situasjoner falle inn under ordlyden. Dette medfører en utvidelse av adgangen til å pålegge denne type tiltak.

Kompenserende tiltak anses ikke for å være svært inngripende og det er en vid adgang til å pålegge disse tiltakene. De er egnet til å lette situasjonen rundt barnet med å tilføre andre impulser. Ofte er dette tiltak som gis frivillig fordi de ikke nødvendigvis krever mye av foreldre. Tiltakene omhandler ikke en endring av foreldrenes adferd og omsorgsevne, men bærer preg av å være positive innvirkninger og avlastning for barnet. Dette er kanskje grunnen for at tiltakene ikke gis så ofte som pålegg, siden de allerede er prøvd frivillig og saken er kommet dithen at andre tiltak anses som mer hensiktsmessige enn å gi i pålegg. Det kunne blitt problematisk å få gjennomført kompenserende tiltak hvis foreldrene ikke vil levere barn på fritidsaktiviteter eller sende de til besøkshjem. Barnet kan som nevnt oppleve

---

⁹⁹ Elisabeth Gording Stang, Karnov lovkommentar: barnevernsloven, til § 4-4 note nr. 4. Lovdata.no (lest 16 februar).

¹⁰⁰ Prop. 72 L (2014-2015) s. 13.

lojalitetskonflikter i forbindelse med dette, noe som i verste fall kan medføre at barnet blir satt i en enda vanskelig posisjon.

3.4.3 Kontrolltiltak

Barnevernloven § 4-4 tredje ledd regulerer også adgangen til å gi pålegg om kontrolltiltak. et fremgår av annet punktum at det kan ilegges kontrolltiltak i form av «tilsyn, meldeplikt og urinprøver» til foreldrene når «det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg». Det fremkommer av forarbeidene at formålet til bestemmelsen er å «dempe anstrengte situasjoner og kontrollere at barn ikke utsettes for forsømmende omsorgspraksis, overgrep eller mishandling».¹⁰¹ Kontrolltiltak skal avdekke mangler ved omsorgen som gjør at den ikke er tilfredsstillende. Slike tiltak skal kontrollere at barnet får den omsorgen det trenger, samt at foreldrene er i stand til å møte de behov barnet har, og gi den omsorgen som kreves.

Vilkåret for pålegg om kontrolltiltak er «når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg». Vilkåret sammenfaller med vilkåret som stilles for kompenserende tiltak ovenfor. Det som imidlertid skiller vilkårene mellom tiltakene, er at kontrolltiltak ikke kan gis på bakgrunn av «andre grunner» slik kompenserende tiltak kan. Dette medfører at adgangen for kontrolltiltak er mer begrenset enn adgangen til å pålegge kompenserende tiltak.

Foreldrene vil også nyte godt av dette nødvendighetskravet. Det vil være det minst inngripende tiltak som forsøkes først, og deretter øker graden av inngripen. Det minste inngreps prinsipp innebærer at barnet skal få den omsorg det har krav på, men at familien ikke skal utsettes for inngrep som er mer invaderende enn nødvendig. På denne måten skaper man et miljø rundt familien som ikke er mer stressende enn det behøver å være.

I forarbeidene uttaler departementet at det i nødvendighetskravet ligger at «barnet ikke vil bli sikret en tilfredsstillende omsorg dersom pålegget ikke gis».¹⁰² Pålegget må være nødvendig i den forstand at det trengs for å være sikker på at barnet ikke blir utsatt for vold eller mishandling. Kontrolltiltakene griper også inn i foreldrenes privatliv, og tiltaket må derfor følge det minste inngreps prinsipp for foreldrenes del. I denne vurderingen er barnets beste et sentralt hensyn, som kan medføre at foreldrenes privatliv blir satt i andre rekke dersom barnet lever under alvorlige forhold som vold eller rus.

---

¹⁰¹ Prop. 72 L (2014-2015) s. 16.

¹⁰² Prop. 72 L (2014-2015) s. 15 og 17.

Før lovendringen i 2016, omhandlet bestemmelsen bare kontrolltiltaket tilsyn. Vilklårene i den tidligere versjonen la til grunn at situasjonen måtte oppfylle vilklårene i § 4-12 om omsorgsovertakelse, før det kunne pålegges tilsyn. I nåværende lov er dette kravet fjernet. Bakgrunnen for dette er at man vil forhindre at situasjonen blir så alvorlig, at omsorgsovertakelse etter § 4-12 blir et alternativ.¹⁰³ Dette vilklåret medførte at barn ikke fikk hjelp til rett tid, som kunne få alvorlige konsekvenser.

Videre uttaler departementet at omsorgsovertakelse uansett vil være et mer inngripende tiltak enn hva kontrolltiltak er. En konsekvens av den tidligere ordlyden var at terskelen for å pålegge tilsyn ble for høy. Formålet med bestemmelsen er nettopp å forhindre mer inngripende tvangssituasjoner som for eksempel omsorgsovertakelse. Ved å fjerne vilklåret og heller benytte nødvendighetskravet, senkes terskelen, slik at barnevernstjenesten kan komme inn i bildet før situasjonen blir for alvorlig. Det vil være mindre belastende for barnet å være i hjemmet enn at barnet blir flyttet. Dette medfører at nåværende ordlyd er bedre egnet til å ivareta barnets beste, samt er i samsvar med retten til familieliv og det biologiske prinsipp.

Tilsyn skal forhindre at andre akuttvedtak blir nødvendige. Departementet mente at økt bruk av tilsyn i hjemmet, kunne føre til en bedre overvåkning av barnets omsorgssituasjon.¹⁰⁴ På denne måten kunne man gripe inn på et tidligere stadium, før situasjonen krevde akuttvedtak som omplassering. Det presiseres også at selv om det er ilagt pålegg om tilsyn i hjemmet, er det ingen garanti om at vold og mishandling av barn blir oppdaget. Tilsyn skal føre til en økt overvåkning av familiens hverdag for å avdekke alvorlig mangler ved omsorgen, men det kan også være inngripende ovenfor retten til familie- og privatlivet.

Tilsyn kan nå ilegges i flere situasjoner enn tidligere. Dette åpner derfor for en mer effektiv bruk av tiltaket. Barnevernstjenesten kan overvære omsorgssituasjonen til barnet før det er behov for akuttvedtak. Det kan etter dette fattes tiltak som er mer egnet for familien for å oppnå at barnet får tilfredsstillende omsorg. Slike tiltak kan også gis frivillige, men dersom foreldrene trekker sitt samtykke, må barnevernstjenesten ha pålegg for å gjennomføre tiltaket.

Det kan stilles spørsmål ved hvor gjennomførbart et slikt pålegg er når foreldrene ikke vil samarbeide. Hvis den som skal ha tilsyn ikke får komme inn i hjemmet, er det ikke mulig å få gjennomført tilsynet. Slike situasjoner kan også virke stressende for barnet. Tilsyn bærer preg

---

¹⁰³ Prop. 72 L (2014-2015) s. 18.

¹⁰⁴ Prop. 72 L (2014-2015) s. 19.

av å være mer inngripende på privatlivet enn kompensierende tiltak. Det kan dermed være gode grunner for at anvendelsesområdet er mer begrenset i den forstand at kontrolltiltak bare kan ilegges på ett vilkår, og ikke har noen alternative vilkår slik som kompensierende tiltak har.

Et annet kontrolltiltak er urinprøver og meldeplikt. Lovendringen i 2016 medførte også at meldeplikt og urinprøver fra foreldrene ble tilført som kontrolltiltak. Vilkårene for disse er de samme som for tilsyn. Tiltak av denne art er svært inngripende i privatlivet, og i forarbeidene er det stadfestet at slike tiltak kun skal benyttes i unntakssituasjoner, og hvor det ikke er tvilsomt at barnets omsorg kan ivaretas på en annen forsvarlig måte.¹⁰⁵ Barnevernstjenesten må ha en meget sterk mistanke om eksempelvis rusmisbruk før slike tiltak kan ilegges.¹⁰⁶

Som nevnt i kapittel to gir EMK artikkel 8 nr. 1 og Grl. § 102 enhver rett til privatliv. Denne rettigheten er ikke absolutt. Kontrolltiltak griper inn i foreldrenes privatliv, men også i retten til hjem. Slike tiltak må derfor oppfylle de vilkår som stilles etter EMK art. 8 nr. 2. I forarbeidene til lovendringen i 2016, uttaler departementet at urinprøver og meldeplikt er et inngrep i foreldrenes privatliv. Det må foreligge gode grunner i den enkelte sak for at slike tiltak anses som forholdsmessige.¹⁰⁷ Det kan stilles spørsmål om man må tåle slike inngrep i større grad når saken gjelder barnets ve og vel. Barnets beste er et tungtveiende hensyn som også er en del av vurderingen for kontrolltiltak. Når hensynet må vektlegges, kan det medføre at inngrep i privatlivet må tåles i større grad enn inngrep på andre rettsområder, fordi saken omhandler barn.

Pålegg om meldeplikt og urinprøver utløser en konflikt mellom to interesser: foreldrenes rett til privatliv og hensynet til barnets beste og barnets rett til tilfredsstillende omsorg. Det skal, slik det ble redegjort for i kapittel 2, gjøres en avveining mellom foreldrenes interesser og barnets interesser. Når man er på et område med et så tungtveiende hensyn som barnets beste, fører dette til at foreldrenes interesser kommer noe i bakgrunnen. Det er likevel nødvendig å gjøre denne avveiningen for å få frem at foreldrenes interesser er sett og hørt.

I enkelte situasjoner kan barnets beste veie så tungt, at foreldrenes privatliv må komme i andre rekke.¹⁰⁸ Det skal mye til for at det kan gjøres inngrep i retten til familie- og privatliv,

---

¹⁰⁵ Prop. 72 L (2014-2015) s. 17.

¹⁰⁶ Prop. 72 L (2014-2015) s. 18.

¹⁰⁷ Prop. 72 L (2014-2015) s. 17.

¹⁰⁸ Prop. 72 L (2014-2015) s. 18.

men hensynet til barnets beste kan gjøre kontrolltiltak nødvendig. Det er ikke slik at barnet skal komme i andre rekke dersom situasjonen barnet befinner seg i ikke medfører tilfredsstillende omsorg. I slike tilfeller er det som oftest forholdsmessig med kontrolltiltak som griper inn i retten til privatliv.

I 2019 ga fylkesnemnda vedtak om pålegg av urinprøver for en mor som ruset seg.¹⁰⁹ Mor hadde gått med på frivillig tiltak i form av urinprøve, men hun avsluttet denne avtaleordningen opptil flere ganger. Når saken kom til fylkesnemnda ønsket hun å fortsette med de frivillige urinprøvene, men det ble likevel ilagt pålegg om dette på grunn av at mors samtykke ikke ble ansett som reelt siden hun tidligere hadde trukket det tilbake. Mistanken om rus var såpass sterk at inngrepet i privatlivet ble ansett som forholdsmessig. Det kan bli spørsmål om det minste inngreps prinsipp ble fulgt siden mor samtykket til å avgi urinprøver. Hun var ikke ansett som stabil og pålitelig, og dermed var sjansen stor for at hun også i fremtiden ble å trekke tilbake samtykket. Det synes at barnets beste og barnets behov ble vektlagt mer enn mors privatliv og det minste inngreps prinsipp. Dette støtter opp om forståelsen rundt avveiningen av de forskjellige interessene.

For å sette kontrolltiltak i et perspektiv, vil de aldri være mer inngripende enn omsorgsovertakelse. Saken fra 2019 kan illustrere dette. Alternativt kunne barnets situasjon bli så dårlig at lovens utgangspunkt om det biologiske prinsipp måtte bli satt til side. Dersom mor ikke ville gi urinprøver lenger har ikke barnevernstjenesten noen mulighet til å overvåke situasjonen rundt barnet. Rus hos foreldre er alvorlig nok i seg selv og kan i noen tilfeller medføre at vilkårene for omsorgsovertakelse blir oppfylt. Tiltak etter § 4-4 tredje ledd skal forhindre at situasjonen i hjemmet blir så dårlig at omsorgsovertakelse blir et alternativ. Det minste inngreps prinsipp og § 4-12 annet ledd, taler derfor for at andre tiltak må forsøkes anvendt før omsorgsovertakelse kan skje. Tilsyn i hjemmet, urinprøver og meldeplikt er altså ansett å være mindre inngripende på retten til familie- og privatlivet, enn at familien skilles fra hverandre.

Pålegg om slike tiltak er godt egnet til å avdekke forhold hos foreldrene. Barnevernstjenesten får et bedre bilde av situasjonen rundt barnet og kan forhindre at barnet blir utsatt for vold eller rus hos foreldre. Det oppstår spørsmål om gjennomførelse av et slikt pålegg, da foreldrene kan nekte å levere urinprøver. Dette er imidlertid et moment som inngår i

---

¹⁰⁹ FNV-2019-204-FAG.

vurderingen etter bvl. § 4-12, om hvorfor foreldrene ikke er egnede omsorgspersoner. Dersom foreldrene ikke vil levere urinprøver, kan det tyde på at foreldrene ruser seg. Samarbeid i dette tilfellet er gunstig for foreldrene, og pålegg kan dermed være en god motivator for å få gjennomført tiltaket.

3.4.4 Omsorgsendrende tiltak

Omsorgsendrende tiltak reguleres av § 4-4 tredje ledd tredje punktum. Vilkåret for å pålegge omsorgsendrende hjelpetiltak er det samme som ble redegjort for angående kontrolltiltak og kompensierende tiltak: «nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg». Det tillegges i siste punktum at omsorgsendrende tiltak må være «faglig og etisk forsvarlige» og må «bygge på et allment akseptert kunnskapsgrunnlag». Dette forsvarlighetskriteriet henviser til barnevernslovens § 1-4. Det stilles dermed flere vilkår for omsorgsendrende tiltak enn det gjør for kontrolltiltak og kompensierende tiltak.

Slike tiltak skal sørge for at foreldrene får hjelp til å gi barnet tilfredsstillende omsorg, og at barnet får en positiv utvikling.¹¹⁰ Målet er å endre, eventuelt justere, foreldrenes måte å gi omsorg til barnet på. Slik kan foreldrene i fremtiden bli bedre rustet til å utøve de omsorgsoppgavene som kreves. Hensikten med slike tiltak er å forhindre at problemer i familien eskaleres, eller unngå at «barnet utvikler somatiske og/eller psykiske helsevansker og avvikende adferd».¹¹¹

Omsorgsendrende tiltak er det tiltaket som ifølge Bufdir (barne- ungdom- og familiedirektoratet) oftest blir pålagt.¹¹² Endring av foreldrenes omsorgsevne kan i mange tilfeller resultere i at barnet gis tilfredsstillende omsorg. Således kan en endring av omsorgsevnen lede til at barn og foreldre også i fremtiden kan leve sammen i samsvar med det biologiske prinsipp. Endring og forbedring av miljøet barnet befinner seg i, kan føre til at andre mer inngripende tiltak ikke blir benyttet. Noen typer omsorgsendrende tiltak, som opphold på senter for barn og foreldre, innebærer en flytting av hele familien over en tidsperiode. Det kan legge hindringer for utøvelse av det daglige familielivet, da det anses som et inngrep i familielivet siden familien flyttes, veiledes og overvåkes.¹¹³ Det anses som mer inngripende enn andre tiltak i § 4-4. Derav er det grunn til å stille ytterligere krav til

---

¹¹⁰ Prop. 72 L (2014-2015) s. 13

¹¹¹ Samme sted.

¹¹² Bufdir, pålagte hjelpetiltak, bufdir.no, https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/barn_med_tvangsvedtak/palagte_hjelpetiltak/ (lest 16 april 2022)

¹¹³ NOU 2016:16 ny barnevernlov sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse, s. 146.

tiltakets faglige og etiske forsvarlighet. Det er i utredning for ny barnevernlov også lagt til grunn at det kreves mer tungtveiende grunner for illeggelse av opphold i senter for barn og foreldre.¹¹⁴ Dette skyldes at tiltaket innebærer en flytting av barnet som skiller seg fra for eksempel veiledning i hjemmet.

Departementet påpeker i forarbeidene at man ved å presisere forsvarligheten, bare skal anvende tiltak som man med stor sannsynlighet vet fungerer.¹¹⁵ Bakgrunnen for dette er at omsorgsendrende tiltak er svært invaderende.¹¹⁶ Veiledning av foreldre innebærer overvåkning og tilstedeværelse av andre i hjemmet. Målet er å endre på foreldrenes måte å gi omsorg på. På denne måten er tiltak av denne art mer inngripende for privatlivet, både for barn og foreldre, enn andre tiltak i bvl. § 4-4 tredje ledd er. Dette taler for at det er gode grunner for å stille flere vilkår om tiltakets forsvarlighet. Dette underbygges av at departementet mener omsorgsendrende tiltak bør benyttes i de mest alvorlige tilfeller.¹¹⁷

Hva som skal anses som «faglig og etisk forsvarlig» eller hva som er et «allment akseptert kunnskapsgrunnlag» vil variere med tiden. Ikke minst kan det stilles spørsmål om dette varierer fra sted til sted. Likevel er det viktig å stille slike vilkår siden det er andre som skal lære foreldrene om omsorgsoppgaver. Det er viktig å lære bort det som anses som god omsorg. I likhet med forsvarlighetskravet vil kunnskapsgrunnlaget variere over tid i forhold til fagkunnskap og kompetanse på barnevernsområde.¹¹⁸

En grunn til at slike tiltak ofte blir gitt, er nettopp at det i de fleste saker er vanskelig for foreldre å yte tilfredsstillende omsorg. Det kan dreie seg om alt fra å sette grenser, skifte bleier, gi mat og leggetid. Dersom man er i stand til å gi veiledning slik at foreldrene i fremtiden kan utføre disse oppgavene alene, sørger man for at barnet kan forbli i hjemmet med sine foreldre.

Tiltaket har gode forutsetninger for å oppnå formålet om positiv endring, i form av en bedre kvalitet på omsorg fra foreldrene. Spørsmålet er hva som skjer dersom foreldrene ikke forstår at den omsorg de gir ikke er tilfredsstillende, eller mener det ikke foreligger mangler eller feil ved den omsorg de gir. Man kan ikke sende en familie på senter for barn og foreldre dersom de ikke ønsker det selv. Det er også påpekt fra fylkesnemnda at det er vanskelig å veilede

---

¹¹⁴ NOU 2016:16 s. 146.

¹¹⁵ Prop. 72 L (2014-2015) s. 15.

¹¹⁶ Bendiksen, Haugli (2021) s. 234.

¹¹⁷ Prop. 72 L (2014-2015) s. 17.

¹¹⁸ Prop. 72 L (2014-2015) s. 15.

noen som ikke ønsker å la seg veilede.¹¹⁹ Dersom foreldrene er sterkt imot veiledning er det lite som tilsier at de tar til seg kunnskapen.

3.4.5 Foreldrestøttende tiltak

Foreldrestøttende, eller strukturerende, tiltak gis etter barnevernlovens § 4-4 femte ledd. Tiltakene er å regne som pålegg om hjelpetiltak da de kan ilegges av fylkesnemnda uten barnets samtykke. Tiltaket kan gjennomføres for barn som «har vist alvorlige atferdsvansker jf. § 4-24 første ledd» eller barn som «er i ferd med å utvikle» slike. Tiltakene skiller seg fra tiltakene i tredje ledd i den forstand at foreldrene må ønske og samtykke til disse.

Med «alvorlige atferdsvansker» menes atferdsmønstre som skiller seg i stor grad fra hva som kan anses som normal atferd hos barn. Bestemmelsen henviser til bvl. § 4-24 første ledd som sier at atferdsvansker kan vise seg i «alvorlig eller gjentatt kriminalitet», «vedvarende misbruk av rusmidler» eller «på annen måte». Kriminaliteten må være alvorlig i den forstand at det først og fremst gjelder vold- eller sedelighetsforbrytelser.¹²⁰ Gjentatt kriminalitet sikter til flere lovbrudd gjennomført over tid, som tyveri og hærverk gjort opptil flere ganger.¹²¹ For barn som ruser seg må bruken være vedvarende. Tilfeldig og enkeltstående tilfeller av rus er således ikke tilstrekkelig for å anses som «vedvarende». Bruken må være omfattende både i tid og omfang.¹²² Departementet har uttalt at alternativet «på annen måte» skal forstås slik at det er en forutsetning at barnet har vist alvorlige atferdsvansker og at behandling i institusjon er ønskelig og nødvendig.¹²³

Terskelen for å ilegge slike tiltak er høy ettersom barnets atferdsproblemer må være av en viss alvorlighetsgrad. I tillegg er det mulig å ilegge slike pålegg for barn som er i ferd med å utvikle slike atferdsvansker. Forarbeidene forutsetter at barnet må ha kommet «langt på vei» i utviklingen av slike problemer.¹²⁴ Alternativet til dette er å vente til barnet utvikler atferdsproblemer og for eksempel begår et lovbrudd. Vilkåret sørger av den grunn for at barn får hjelp før situasjonen eskalerer og barnet har utviklet alvorlige problemer.

---

¹¹⁹ Pålagte hjelpetiltak i barnevernet delprosjekt 1 i forskningsprosjektet «virkning av hjelpetiltak i barnevernet», Paulsen, Veronika, Kristin Ytreland og Inger Oterholm, NTNU Samfunnsforskning, januar 2021. s. 36.

¹²⁰ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 114.

¹²¹ Samme sted.

¹²² Samme sted.

¹²³ Samme sted.

¹²⁴ Ot.prp. Nr. 76 (2005-2006) s. 110.

Det er likevel et inngripende tiltak ovenfor barnet, spesielt i de situasjoner hvor barnet ikke har utviklet alvorlige atferdsvansker. Dette preventive utgangspunktet, samt ønsket om at barn skal få rett hjelp til rett tid, sørger for at barn ikke blir utsatt for enda mer inngripende tiltak i fremtiden. Formålet er å forhindre at barnet trenger opphold i institusjon etter bvl. § 4-24. Det anses mindre inngripende for barnet å få tvungen hjelp i hjemmet, fremfor et tvunget opphold utenfor hjemmet.

Foreldrestøttende tiltak retter seg i stor grad mot foreldrene, selv om det er barnet som tiltaket egentlig gjelder. Tiltak som MST (multisystemisk terapi) og PMTO (parent management training oregonmodellen) kan bli brukt i slike tilfeller. Disse metodene går ut på å veilede foreldrene til å bli bedre på å sette grenser, håndtere konflikter i hjemmet eller dårlig innflytelse fra venner, rus og kriminalitet. Tiltakene gjelder en omstrukturering og er foreldrestøttende slik at barnets atferd endres. Foreldrene er en stor del av dette hjelpetiltaket og endring av deres omsorgsevner er sentralt. Foreldrene veiledes og støttes i hvordan å håndtere og være omsorgsperson for barn som er i ferd med, eller har utviklet, alvorlige atferdsvansker. Det uttales i forarbeidet at tiltaket i liten grad berører barnet.¹²⁵ Barnet er likevel hovedperson for disse, da det tross alt barnets adferd man søker å endre. Det er kanskje bedre å kalle tiltaket for strukturerende fremfor foreldrestøttende. Det kreves samtykke fra barnet fordi tiltak berører barnet i større grad enn andre tiltak. Barnet er gjerne av en viss alder når det utvikler slike atferdsproblemer og har dermed en større rett til å bli hørt og få dens meninger vektlagt. Dersom barnet ikke gir samtykke, er det et klart uttrykk for dets meninger. Av den grunn trenger barnevernstjenesten pålegg fra fylkesnemnda for å gjennomføre slike tiltak.

Det kreves at foreldrene er samarbeidsvillige og samtykker til slike pålegg.¹²⁶ Hjelpetiltaket skiller seg ut i forhold til andre pålegg om hjelpetiltak, da dette krever samtykke fra foreldre.

Fylkesnemnda avsa pålegg om hjelpetiltak i form av MST i en sak som omhandlet en 16 år gammel gutt.¹²⁷ Begge foreldrene samtykket til hjelpetiltaket mens gutten selv hadde vært svært negativ til forslaget. Fylkesnemnda uttalte at det ikke var tale om å pålegge foreldre et hjelpetiltak, men heller pålegg til en ungdom på 16 år. Dette taler for at foreldrestøttene tiltak er mer inngripende for barnet og retter seg i stor grad til barnets atferdsproblematikk. Det

---

¹²⁵ Ot. Prp. Nr. 76 (2005-2006) s. 110.

¹²⁶ Bendiksen, Haugli (2021) s. 235.

¹²⁷ FNV-2018-21-ROG.

stadfestes også at det er et inngrep i barnets privatliv, noe som gjentas i forarbeidene til loven.¹²⁸

Pålegg om strukturerende og foreldrestøttene tiltak er dermed mer inngripende for barnet enn andre hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 er. Dette kan skyldes at tiltaket aktiv skal sørge for en endring i atferdsproblematikken slik at barnet får tilfredsstillende omsorg. Andre pålegg kan føles mer inngripende på foreldrene, som for eksempel kontrolltiltak som utelukkende går på foreldres atferd, samt omsorgsendrende tiltak som skal endre omsorgsmønster. Selv om foreldre i dette tilfellet får veiledning om hvordan de skal sette grenser og håndtere konflikter i hjemmet, er tiltakets formål å endre barnets atferd. Dette må oppleves som mer inngripende for barnet enn opphold i besøkshjem, leksehjelp, tilsyn i hjemmet eller opphold i senter for barn og foreldre. Frykten for et opphold utenfor hjemmet kan også virke motiverende for familien, slik at pålegget gjennomføres i større grad.

3.5 Omsorgsovertakelse

3.5.1 Innledning

Omsorgsovertakelse av barn er hjemlet i barnevernsloven § 4-12. Bestemmelsen fremstiller de vilkår som må være til stede for at omsorgsovertakelse kan forekomme. En omsorgsovertakelse innebærer at omsorgen går over fra foreldrene til barnevernstjenesten. Barnet vil også bli flyttet vekk fra foreldrene for å skape fysisk avstand mellom dem. En flytting av barnet er svært inngripende både for barn og foreldre. I noen tilfeller vil dette lede til et brudd på retten til familieliv. Når barnet og foreldrene ikke får den kontakt de har krav på er dette i strid med EMK art. 8, og det biologiske prinsipp. Retten til å leve sammen med, få omsorg fra og ha kontakt med sine foreldre er sentrale rettigheter som barn har etter barnekonvensjonen. Det er flere rettigheter både for barn og foreldre som gjøres inngrep i ved en omsorgsovertakelse, og vilkårene for omsorgsovertakelse er derfor strenge.

Grunnvilkåret for omsorgsovertakelse er at det foreligger grov omsorgssvikt. Slik svikt må oppfylle ett av alternativene i første ledd bokstav a til d. I tillegg til dette grunnvilkåret om omsorgssvikt, må tiltaket være «nødvendig» jf. andre ledd. Med dette menes at barnets situasjon ikke kan avhjelpes med andre mindre inngripende tiltak.

---

¹²⁸ Ot.Prp. Nr. 76 (2005-2006) om lov om endringer i barnevernloven og sosialtjenesteloven mv. (saksbehandlingsregler for fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker mv.) s. 110.

3.5.2 Et midlertidig tiltak

Barnevernslovens § 4-21 omhandler opphevelse av omsorgsovertakelse. Såfremt det er «overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg» skal omsorgsovertakelsen oppheves. Hvis foreldrene senere blir bedre rustet til å gi tilfredsstillende omsorg, skal det derfor være mulig å tilbakeføre barnet. Dette indikerer også at omsorgsovertakelse er et midlertidig tiltak, med mål om gjenforening.

Barnevernlovens § 4-16 sier at barnevernstjenesten skal følge opp situasjonen rundt familien. Det skal tilbys veiledning og oppfølging, samt samvær. Bestemmelsens siste setning legger også til grunn at det skal legges til rette for at foreldre får tilbake omsorgen for barnet. Dette taler for at såfremt det er til barnets beste, skal målet være en gjenforening.

I tråd med dette har Høyesterett uttalt i HR-2020-661-S at omsorgsovertakelse er midlertidig og at dette er best i samsvar med våre folkerettslige forpliktelser etter EMK.¹²⁹ I dommen Strand-Lobben mot Norge, uttaler EMD at omsorgsovertakelse er en «temporary measure».¹³⁰ Det ble lagt vekt på at myndighetene ikke hadde ivaretatt målsettingen om gjenforening tilstrekkelig når barnet ble flyttet vekk. Dette var i strid med retten til familielivet, da det ikke ble opprettholdt tilstrekkelig kontakt mellom barn og mor.

Omsorgsovertakelse skal etter barnevernsloven og rettspraksis anses som et midlertidig tiltak.¹³¹ Ved en omsorgsovertakelse skal det være et mål om gjenforening av foreldre og barn. Hjelpetiltak er i mange tilfeller en del av denne tilbakeføringen. Foreldrene trenger fremdeles støtte for å gi tilfredsstillende omsorg. Grunnen til tilbakeføring er at forholdene som forelå forut for omsorgsovertakelsen ikke lenger er til stede. Hjelpetiltak er derfor nært forbundet med tilbakeføring etter omsorgsovertakelse, både forut og i ettertid.

3.5.3 Nødvendighetsvilkåret i annet ledd

Barnevernsloven § 4-12 annet ledd er todelt. Omsorgsovertakelse kan bare treffes «når det er nødvendig ut fra den situasjonen barnet befinner seg i». Videre kan ikke vedtak treffes dersom «det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet med hjelpetiltak jf. § 4-4». Annet ledd stadfester nødvendigheten av omsorgsovertakelse, og fremhever det minste inngreps prinsipp. Barnevernsloven § 4-12 annet ledd er lovens klareste uttrykk for dette prinsippet.¹³²

---

¹²⁹ HR-2020-661-S i avsnitt 143.

¹³⁰ Strand Lobben og andre mot Norge avsnitt 208.

¹³¹ HR-2020-661-S avsnitt 97, Strand Lobben mot Norge avsnitt 208.

¹³² Bendiksen, Haugli (2021) s. 253.

I tillegg til at ett av alternativene i første ledd er oppfylt, må omsorgsovertakelsen også være «nødvendig ut fra den situasjonen barnet befinner seg i». Etter annet ledd annet punktum kan det ikke anses nødvendig hvis det kan oppnås en tilfredsstillende situasjon ved for eksempel hjelpetiltak. Dette skal forhindre at omsorgsovertakelse skjer unødige. Selv om vilkårene i § 4-12 første ledd er oppfylt, er det ikke garantert at omsorgsovertakelse er det beste alternativet. Annet ledd blir et siste hinder før omsorgsovertakelse blir vedtatt. Siden dette tiltaket er inngripende i familielivet, er det viktig man vurderer det minste inngreps prinsipp.

Spørsmålet er hva som menes med «nødvendig ut fra den situasjonen barnet befinner seg i». Departementet mente dette var en nødvendig presisjon i lovteksten. Det er barnets aktuelle situasjon som skal vurderes, og ikke den situasjonen som forelå for en stund tilbake.¹³³ Om det tidligere forelå en omsorgssvikt, skal ikke dette være avgjørende såfremt omsorgssituasjonen er tilfredsstillende på nåværende tidspunkt. Når et av alternativene i første ledd anses oppfylt, blir som regel nødvendigheten av tiltaket etter andre ledd slått fast. Det som blir en vurdering, er om hjelpetiltak kan forbedre situasjonen.¹³⁴

Høyesterett har uttalt i HR-2016-2262-A om hvilket tidspunkt som skal legges til grunn for vurderingen. Saken omhandlet omsorgsovertakelse av et barn fra en ung mor, og spørsmålet var om omsorgsovertakelsen fremdeles sto seg på det nåværende tidspunkt. Siden omsorgsovertakelser i utgangspunktet er å anse som midlertidige tiltak, må det undersøkes om barnet kan få tilfredsstillende omsorg hos biologisk mor etter en periode. I dommens avsnitt 63 uttaler Høyesterett at fylkesnemnda avviste mulige hjelpetiltak. Høyesterett mente at det var grunn til å undersøke om mor kunne gi tilfredsstillende omsorg på nåværende tidspunkt gjennom hjelpetiltak. På denne bakgrunn er det den situasjon som barnet befinner seg i ved avgjørelsestidspunktet som er avgjørende for om omsorgsovertakelse skal anses nødvendig.

Bestemmelsens annet ledd annet punktum fremstiller at omsorgsovertakelse ikke kan treffes, dersom det kan «skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak etter § 4-4». Tiltak etter denne bestemmelsen vil alltid være noe mindre inngripende enn å flytte omsorgen fra foreldrene. Det biologiske prinsipp taler også for at man skal søke å holde barnet sammen med familien så langt det lar seg gjøre. På bakgrunn av dette er det nødvendig å se om tiltak som kan iverksettes i hjemmet kan lede til en tilfredsstillende omsorgssituasjon for barnet.

---

¹³³ Ot.prp. nr. 44 (1992-1992) s.111.

¹³⁴ Bendiksen, Haugli (2021) s. 253.

Spørsmålet som reiser seg, er om de nevnte tiltak må ha vært prøvd før omsorgsovertakelse kan forekomme.

Ordlyden sier at vedtak «ikke kan treffes» dersom situasjonen kan løses med mindre inngripende midler. Dette taler for at hjelpetiltak må ha vært utprøvd før omsorgsovertakelse kan forekomme. Forarbeidene uttrykker at dersom man ved hjelpetiltak kan veilede foreldrene til å gi tilfredsstillende omsorg, så skal dette forsøkes.¹³⁵ Likevel kan man tenke seg at hvis det ikke finnes muligheter for at foreldrene vil kunne gi tilfredsstillende omsorg, så trenger ikke hjelpetiltak være utprøvd først.

Forarbeidene sier at første ledd begrenses av andre ledd for å forhindre at omsorgsovertakelse «ikke brukes i utrensmål».¹³⁶ Det uttales at slike tiltak «skal» være prøvd før omsorgsovertakelse kan skje. Dette taler i retning av at vilkåret er absolutt.

Høyesterett uttaler i HR-2016-2262-A at det må undersøkes om hjelpetiltak kan benyttes fremfor omsorgsovertakelse. Omsorgen skal ikke overdras hvis det kan skapes tilfredsstillende forhold med hjelpetiltak.¹³⁷ Dette taler for at hjelpetiltak må være prøvd, eller så må det kunne dokumenteres at de ikke vil fungere. Det er imidlertid vanskelig å vite om hjelpetiltak ikke fungerer, dersom de ikke er utprøvd.

Tematikken var også drøftet i HR-2021-833-U der Høyesteretts ankeutvalg vurderte en sak om omsorgsovertakelse, og spørsmålet var hvorvidt hjelpetiltak var tilstrekkelig vurdert og utprøvd. Fylkesnemnda hadde i saken konkludert med at det ikke var noen tilgjengelige hjelpetiltak som kunne iverksettes for å bringe omsorgen opp til et tilfredsstillende nivå.¹³⁸ Selv om mor i dette tilfellet var samarbeidsvillig hadde konklusjonen blitt at hun ikke kunne veiledes til å kunne bedre omsorgssituasjonen. Fylkesnemnda fikk kritikk for at hjelpetiltak ikke var tilstrekkelig redegjort for og hvorfor det ikke ble iverksatt slik som andre ledd tyder på. Det må på bakgrunn av dette må det være tilstrekkelig begrunnet om hjelpetiltak kan bedre omsorgssituasjonen eller ikke. Dette taler i retning av at andre ledd ikke er absolutt. I de fleste tilfeller kan det være vanskelig å begrunne at hjelpetiltak ikke vil fungere dersom de ikke er utprøvd.

---

¹³⁵ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 109.

¹³⁶ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 110.

¹³⁷ HR-2016-2262-A avsnitt 63.

¹³⁸ HR-2021-833-U avsnitt 20.

Fylkesnemnda avsa vedtak i 2004 for ei jente som ble mishandlet av sin mor.¹³⁹ Moren var ikke i stand til å se at mishandling var et problem og tok ikke til seg veiledning og råd. Fylkesnemnda konkluderte med at mors manglende innsikt i egne problemer medførte at hjelpetiltak ikke kunne bedre jentas situasjon. Veiledning var forsøkt i saken, men mor møtte ikke opp eller tok ikke til seg veiledningen. Fylkesnemnda konkluderte med at det ikke var noe som tilsa at andre hjelpetiltak ville fungere på bakgrunn av mors innstilling. Dette taler for at man ikke trenger å prøve mange forskjellige hjelpetiltak dersom omsorgssituasjon er dårlig for barnet. Man kan slå fast at hjelpetiltak ikke egner seg, for eksempel i de tilfeller foreldrene ikke ser problemet, eller ønsker å bidra til en bedring i omsorgssituasjonen. Fylkesnemndas vedtak er ikke endelig i den forstand at den kan ankes, men den illustrerer spørsmålet om at tiltak må ha vært forsøkt.

Drøftelsen taler for at hjelpetiltak må ha vært forsøkt før en omsorgsovertakelse kan skje. Loven bygger på det minste inngreps prinsipp og dette kommer så klart til uttrykk i § 4-12 annet ledd, taler også for dette standpunkt. Dette vil også medføre at vedtaket i større grad kan anses som forholdsmessig jf. EMK art. 8 nr. 2. Utprøving av mindre inngripende tiltak vil også være med på å kartlegge og utrede omsorgssituasjonen. Når man har vært gjennom andre tiltak vil en omsorgsovertakelse kunne bli bedre begrunnet. Foreldrene vil også få mulighet til å vise at de kan gi tilfredsstillende omsorg til barnet.

Poenget er at for at andre ledd andre punktum skal anses oppfylt, må det foreligge en begrunnelse på hvorfor hjelpetiltak ikke kan avløse situasjonen. Denne begrunnelsen er vanskelig å foreta hvis man ikke har konkrete tilfeller der slike tiltak har vært prøvd. Man har altså ikke et sterkt nok beslutningsgrunnlag såfremt tiltak ikke har vært forsøkt i praksis.

Hvis situasjonen ikke oppfylder vilkårene i bvl. § 4-12 skal barnet tilbakeføres. Hjelpetiltak kan sikre den tilfredsstillende omsorgen for barnet både mens barnet er flyttet vekk, og etter at barnet er tilbakeført. Derav er både hjelpetiltak og omsorgsovertakelse tiltak som kan benyttes sammen for å oppnå at barnet kan bo i hjemmet med sine biologiske foreldre og få tilfredsstillende omsorg. Det som kan bli problematisk er hva som skjer dersom foreldrene ikke vil motta hjelpetiltak. Spørsmålet er hva skjer med barnet dersom foreldrene ikke vil gjennomføre hjelpetiltak og vilkårene i § 4-12 ikke er oppfylt.

---

¹³⁹ FNV-2004-152-TRL.

4 Det rettslige spillerommet mellom bvl. § 4-4 og § 4-12

4.1 Innledning

En variasjon av saker havner hos barnevernet. Hjelpetiltak blir svært ofte iverksatt som det første hjelpemiddel i de fleste sakene. Statistikk viser derimot at det ikke er mange pålegg som blir gitt av fylkesnemnda. I 2019 ble det pålagt 36 hjelpetiltak.¹⁴⁰ I 2020 ble det gitt 22 pålagte hjelpetiltak.¹⁴¹ Med tanke på at barnevernet iverksatte tiltak i hjemmet for 20 674 barn i løpet av 2020,¹⁴² vil ikke 22 pålagte hjelpetiltak anses som betydelig. Det ble derimot gitt vedtak om omsorgsovertakelse for 657 barn i løpet av 2020.¹⁴³ I forrige kapittel ble det redegjort for hjemlene for hjelpetiltak og omsorgsovertakelse. I dette kapitlet rettes fokuset mot hvilket spillerom barnevernstjenesten har mellom disse to alternativene. Det vil heretter drøftes hvordan tiltakene det er redegjort for fungerer sammen og påvirker hverandre. Det mest sentrale for dette punkt vil være påleggets tvangspotensiale, samt hva som eventuelt kan skje dersom det ikke er mulig å gjennomføre pålegg og vilkårene for omsorgsovertakelse ikke er oppfylt. Først vil jeg belyse betydningen av samarbeidsmiljøet i barnevernssaker, da utfordringer med samarbeidsmiljøet kan skape vanskeligheter for å gi familien god nok hjelp. Deretter skal jeg se på frivillige tiltak, hjelpetiltakets tvangspotensiale og til slutt hvordan dette påvirker omsorgsovertakelse.

4.2 Betydningen av samarbeidsmiljøet i barnevernssaker

I alle barnevernssaker er det tre parter: barnevernstjenesten, foreldrene og barnet. Deres interesser er ikke alltid sammenfallende, og det er gode grunner for å dele de inn i tre. Barnevernstjenesten er den profesjonelle parten. De har ansvaret for å sørge for at samarbeidsmiljøet er tilfredsstillende. Barnevernslovens § 1-7 er et uttrykk for plikten til å sørge for et godt samarbeidsmiljø. Dette betyr at barnevernstjenesten må sørge for god dialog og samarbeid slik at tilliten til barnevernstjenesten økes.¹⁴⁴

Barnevernet har ansvaret for å sørge for at familien får en god forståelse av situasjonen og at det foreligger god dialog slik at tillitsforholdet styrkes. Tiltak som iverksettes uten forklaring kan oppfattes mer som et inngrep enn et hjelpetiltak. Imidlertid skjer det at samarbeidsmiljø blir dårligere mellom barnevernstjenesten og foreldrene. I slike tilfeller vil ikke foreldrene

---

¹⁴⁰ Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker, årsrapport 2019, vedlegg 3 B.

¹⁴¹ Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker, årsrapport 2020, vedlegg 3 B.

¹⁴² Bufdir.no (lest 11 april 2022).

¹⁴³ Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker, årsrapport 2020, punkt 2.2.

¹⁴⁴ Prop. 169 L (2016-2017) endringer i barnevernloven mv. (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre) s. 48.

motta den hjelpen de behøver. Ofte skyldes dette at tillitten til barnevernet er brutt på bakgrunn av uenighet, dårlig dialog eller lignende. Det er i disse situasjonene at barnevernstjenestens muligheter innenfor lovens rammer blir snevrere. Når foreldrene ikke ønsker et videre samarbeid, og situasjonen i hjemmet ikke anses alvorlig nok til å oppfylle vilkårene for omsorgsovertakelse, står barnevernstjenesten igjen med få muligheter for å hjelpe barnet. På denne måten er samarbeidsmiljøet, og barnevernstjenestens plikt til å ivareta samarbeidsmiljøet, særs viktig i barnevernssaker.

Et viktig spørsmål er hva som skjer hvis samarbeidsmiljøet mellom foreldre og barnevernet er blitt dårlig. I så fall er ikke frivillige hjelpetiltak et alternativ lenger. Det neste steget er å sende saken til fylkesnemnda slik at de kan pålegge hjelpetiltak. Det vedtas sjelden slike pålegg, selv etter lovendringen i 2016. Det skrives noe om dette senere i oppgaven. Pålegg der familien ikke ønsker tiltak er vanskelig å få gjennomført. Pålegg kan brukes som en tydeliggjøring av at familien trenger denne type tiltak og dermed går foreldrene med på dette. Hvis foreldrene likevel har satt seg på bakbeina er det sjelden at pålegg vil kunne føre til en økt motivasjon for gjennomførelse. Bakgrunnen kan være at det ikke er noen åpenbare konsekvenser for foreldrene ved manglende gjennomførelse. Derfor er et godt samarbeidsmiljø også viktig når det pålegges tiltak, selv om situasjonen kanskje tilsier noe annet når saken er kommet dithen at pålegg er nødvendig.

Et annet spørsmål som oppstår i relasjon til manglende samarbeidsvilje er om fylkesnemnda pålegger tiltak i slike tilfeller. I 2020 ble det ikke vedtatt opphold i senter for barn og foreldre da foreldrene var klart imot et slikt pålegg.¹⁴⁵ Positiv endring i form av tvangsbruk ble ansett som lite hensiktsmessig. Dette tyder på at fylkesnemnda velger å ikke pålegge tiltak når samarbeidsviljen er liten. Den type tvang som utøves i form av pålegg fungerer ikke uten samarbeid. Samtidig er samarbeid vanskelig å få til dersom det ikke foreligger frivillighet, som igjen resulterer i at pålegg om hjelpetiltak ikke kan gjennomføres uten en viss grad av samarbeidsvilje.

Selv om det er et dårlig eller manglende samarbeidsmiljø, har fremdeles barnet et behov for hjelp. Et alternativ er omsorgsovertakelse, men siden vilkårene er strenge på bakgrunn av tiltakets grad av inngripen, vil det oppstå situasjoner som ikke lar seg løse ved omsorgsovertakelse. Da står barnevernstjenesten uten noe samarbeidsmiljø, eller verktøy i

---

¹⁴⁵ FNV-2020-66-FAG.

saken. Dette tomrommet mellom bestemmelsene får konsekvenser for barnet. Prinsippet om frivillighet og plikten til å opprettholde et godt samarbeidsmiljø er derfor meget viktig. En bedring av barnets omsorgssituasjon avhenger av dette, og uten samarbeid kan det oppstå problemer som i verste fall ikke lar seg løse. Det skal likevel sies at slike situasjoner sjelden oppstår. Det kan forekomme at foreldrene ikke ønsker flere hjelpetiltak fordi de ikke ser en effekt, eller at de mener de har feil type hjelpetiltak. I slike situasjoner kan samarbeidsmiljøet være godt, men motivasjonen lav. Pålegg om hjelpetiltak eller et tilbud om et annet frivillig tiltak er mer reelt i disse situasjoner. For å forstå pålegg om hjelpetiltak som løsning både for samarbeidsvillige og motvillige foreldre, må man se på hjelpetiltakets tvangspotensiale

4.3 Frivillighet og tvang

Hjelpetiltak skal som et utgangspunkt forsøkes å gjennomføres frivillig, som det minste inngreps prinsipp tilsier. I tillegg skaper samarbeid mellom barnevernstjenesten og familien en bedre forutsetning for et vellykket hjelpetiltak med positiv effekt. Det er viktig å ha i betraktning at pålegg om hjelpetiltak er et inngrep i familie- og privatlivet. Hvordan slike pålegg innføres og gjennomføres vil kunne påvirke familien i stor grad.

Slik bvl. § 4-4 annet ledd er utformet i dag, er det ikke et vilkår at samtykke må foreligge. Likevel kan ikke frivillige tiltak gjennomføres uten det. På denne måten blir samtykke et uttrykk for frivillighet. Vilkåret er, som nevnt i punkt 3.3, ikke direkte uttalt i loven. Frivillighet i denne forstand betyr å ikke motsette seg avgjørelsen. Man tillater eller aksepterer dermed at tiltak gjennomføres.

Det kan oppstå en del problemer rundt denne formen for samtykke. Om samtykke foreligger eller ikke, samt om hvor enige foreldrene egentlig er i at tiltaket skal iverksettes, kan bli vanskelig å dokumentere. Hvis frivillige tiltak ikke krever et eksplisitt samtykke fra foreldre, kan deres mening eller uttrykk for frivillighet bli satt i bakgrunnen.

Etter barnevernlovens § 4-4 første ledd har hjelpetiltakenes som formål at de skal ha en positiv effekt. For at denne positive effekten skal kunne oppnås må det være mulig å gjennomføre tiltakene på en slik måte at det ikke oppleves som et press eller skaper uro i hjemmet. Det kan likevel være vanskelig å tenke seg at målsettingen om positiv endring og bruken av tvungne hjelpetiltak er forenelige i enkelte tilfeller.

Fylkesnemndas årsrapporter dokumenterer alle saker som trekkes fra behandling i nemnda. Årsrapporten for 2020 viser at 14 påstander om pålegg av hjelpetiltak ble trukket på grunn av

enighet mellom barnevernstjenesten og familien før behandling i nemnda.¹⁴⁶ Det ble vedtak om hjelpetiltak i 22 saker dette året. I 2019 ble 23 påstander om hjelpetiltak trukket på grunn av enighet, mens det ble vedtak i 36 tilfeller.¹⁴⁷ En påstand er ett hjelpetiltak tilknyttet hvert enkelt barn. Andelen saker som trekkes før behandlingen i fylkesnemnda starter, er dermed betydelig. Saken er allerede sendt inn til nemnda, men barnevernstjenesten og foreldrene har i mellomtiden blitt enige om at tiltak ikke trenger gis som pålegg. Dette tyder på at tiltakene blir gjennomført frivillige.

Det problematiske med dette er at det igangsettes tiltak som fremstår som frivillige, men der det kan foreligge et underliggende press. Et slikt press, frykt eller trussel, kan være faren for at det skal igangsettes mer inngripende tiltak, som eksempelvis pålegg. I noen tilfeller er selve saksgangen i fylkesnemnda nok til at foreldrene heller ønsker frivillige tiltak.¹⁴⁸ Tiltaket gjennomføres som et frivillig tiltak etter § 4-4 andre ledd, men kan oppleves mer som et pålegg etter tredje ledd for de involverte. Formelt fremstår tiltaket frivillig, i den forstand kan det ligge ulike grader av frivillighet bak frivillige tiltak.¹⁴⁹ Denne formen for frivillighet fremstår som en «frivillig tvang».

Frivillig tvang er ofte den motivasjonen det skrives om i forarbeidene. Departementet skriver at en overhengende mulighet for en omsorgsovertakelse kan virke motiverende for foreldrenes gjennomføringsevne.¹⁵⁰ Frykten for saksbehandling i av pålegg i fylkesnemnda kan virke for stressende eller unødvendig for foreldrene, og de ønsker dermed å gjennomføre tiltakene frivillig. Dette kan være gunstig da det vil være mindre inngripende og bedre for barnet. Frivillige tiltak har en bedre effekt enn pålegg.¹⁵¹ Dette må kunne anses som den beste løsning av hensyn til barnets beste, retten til familie- og privatliv, samt det minste inngreps prinsipp. Spørsmålet er om dette kan kalles motivasjon, eller en form for press eller tvang.

Barnevernet prøver ofte å motivere foreldrene til å motta hjelp. Om det i denne sammenheng brukes argumenter om pålegg, omsorgsovertakelse eller behandling for fylkesnemnda, er det da snakk om motivasjon eller trusler? Fra barnevernets ståsted er det bedre å få foreldrene med på frivillige hjelpetiltak. Barnet får raskere hjelp og da vil tiltakene kunne gjennomføres

---

¹⁴⁶ Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, årsrapport 2020, vedlegg 3 B.

¹⁴⁷ Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, årsrapport 2019, vedlegg 3 B.

¹⁴⁸ Paulsen mfl. Pålagte hjelpetiltak i barnevernet: virkning av hjelpetiltak i barnevernet, (2021) s. 36.

¹⁴⁹ Gording Stang, (2007) s. 332.

¹⁵⁰ Prop. 72 L (2014-2015) s. 26.

¹⁵¹ Prop. 72 L (2014-2015) s. 7.

roligere. Denne formen for motivasjoner eller tvang, kan medføre at barnets beste blir bedre ivaretatt.

På den andre siden kan denne motivasjonen oppleves som et press. Både tiltak som pålegg og omsorgsovertakelse vil føles inngripende i retten til familie- og privatlivet. I slike tilfeller må det gjøres en avveining mellom barnets beste og foreldrenes interesser slik EMD har uttalt i Strand Lobben.¹⁵² Siden barnets beste er et svært viktig hensyn, og skal ilegges betydelig vekt, er det kanskje akseptabelt at foreldrene må oppleve denne formen for press eller motivasjon, såfremt det er til barnets beste. Et annet synspunkt er hva som skjer dersom barnet heller ikke ønsker hjelpetiltakene. Barnets rett til å bli hørt er en del av barnets beste. Dette må naturligvis også vektlegges ved vurderingen. Foreldrene som ikke vil ha hjelpetiltak fordi barnet ikke selv ønsker dette, ser barnets mening og behov. Dette samsvarer nødvendigvis ikke med at det ikke er et behov for hjelpetiltak overfor barnet.

På bakgrunn av dette kan man stille spørsmål ved om det kan virke motstridende om man kaller noe for frivillig når frivilligheten kommer på bakgrunn av press om verre tiltak.

4.4 Hjelpetiltakets tvangspotensiale og motivasjonskraft

Pålegg er en tilleggsmulighet som barnevernstjenesten har for å få gjennomført hjelpetiltak i hjemmet. Et slikt vedtak er mer inngripende enn et frivillig tiltak, men mindre inngripende enn andre mulige tiltak i barnevernloven. Saken har gjerne kommet til et punkt hvor foreldrene eller barnet er uenige i, eller ikke ønsker hjelpetiltaket. I disse tilfeller er ofte samarbeidsmiljøet dårlig. Ved pålegg kan man likevel få på plass et hjelpetiltak for å bedre barnets omsorgssituasjon, og dette er med på å gi barnet rett hjelp til rett tid. Uenighet mellom foreldre og barnevernstjenesten kan også skape en lojalitetskonflikt rundt barnet, noe som ikke kan anses som barnets beste i de fleste tilfeller.

Foreldre som ikke ønsker hjelpetiltak, kan bli motivert til å gjennomføre tiltakene hvis de blir pålagt, eller hvis det vurderes å pålegges.¹⁵³ Selv om det gis pålegg, kan imidlertid foreldrene nekte å gjennomføre disse. Spørsmålet blir da hvilke midler som er tilgjengelige.

Barnevernlovens § 6-8 regulerer uttømmende når barnevernstjenesten kan bruke politibistand i sitt arbeid. Barnevernlovens § 4-4 er ikke nevnt i denne bestemmelsen og det må derfor være klart at politibistand ikke kan benyttes for å gjennomføre pålegg om hjelpetiltak.

---

¹⁵² Strand Lobben mot Norge avsnitt 220.

¹⁵³ Bendiksen, Haugli, (2021) s. 235.

Departementet ønsket ikke åpne for bruk av politibistand for pålegg, da dette ble ansett å være et «dramatisk hjelpemiddel» som kun burde benyttes i unntakstilfeller.¹⁵⁴ En slik løsning blir for drastisk ovenfor barnet og retten til privat- og familieliv til familien som befinner seg i en allerede sårbar situasjon.

Målet er å bedre omsorgssituasjonen rundt barnet, ikke å utsette barnet for mer stress enn det i utgangspunktet opplever. Gjennomføring av tilsyn i hjemmet med politi til stede, eller avhenting av familie for flytting til barne- og familiesenter, vil oppleves svært dramatisk. Ikke bare ovenfor foreldrene, men spesielt ovenfor barnet. Det påpekes likevel fra departementet at barnevernstjenesten kan understreke at de vil gå mer drastisk til verks dersom foreldrene ikke gjennomfører de pålagte tiltak, for eksempel gjennom omsorgsovertakelse.¹⁵⁵ Dette kan motivere foreldrene til å gjennomføre hjelpetiltaket. På den andre siden vil ikke dette presset nødvendigvis føre til en økt tillitt til barnevernstjenesten. Foreldrene kan føle de må være med på dette selv om de ikke ønsker det, fordi de kan risikere å miste barnet over en periode. Dette kan bidra til å skape et negativt forhold til barnevernstjenesten.

Illustrerende for denne problematikken er fylkesnemndas sak fra 2018.¹⁵⁶ Saken omhandlet en mor som hadde foreldreansvaret for to døtre på henholdsvis 9 og 16 år. Det forelå problemer om rus rundt ett av barna, samt at mor mulig ruset seg. Barnevernstjenesten hadde tidligere plassert barna i beredskapshjem og fått avslag på omsorgsovertakelse, noe som førte til at mor og barn hadde fått et meget dårlig forhold til barnevernstjenesten. Det dårlige samarbeidsmiljøet medførte at de ikke kom i dialog eller kontakt med mor, og denne holdningen hadde blitt overført til barna. Det ble gitt pålegg om hjelpetiltak i form av rustesting og veiledning etter barnevernstjenestens forslag. Vilkårene for omsorgsovertakelse var ikke oppfylt i gjeldende sak. Pålegget i seg selv, eller faren for en mulig omsorgsovertakelse, var ikke motiverende nok til at mor tok kontakt med barnevernet eller ville gjennomføre tiltak.

Konsekvensene av at man ikke kan benytte politibistand er at barnevernstjenesten ikke har muligheter til å gjennomføre pålegg om hjelpetiltak. Hvis foreldrene ikke ønsker å slippe inn barnevernstjenesten i hjemmet, levere urinprøver eller ikke vil dra på senter for barn og foreldre, kan ikke barnevernstjenesten utøve makt for å få gjennomført dette. Frivillige tiltak

---

¹⁵⁴ Prop. 72 L (2014-2015) s. 26.

¹⁵⁵ Samme sted.

¹⁵⁶ FNV-2018-173-MRO.

har en bedre effekt enn pålegg. Det må foreligge en form for samarbeidsvilje og frivillighet for å få gjennomført tiltak uavhengig av om de er pålagt eller ikke. Samarbeid er derfor et svært viktig element for alle hjelpetiltak, også for pålegg av hjelpetiltak, for å få en «positiv endring».¹⁵⁷

Selv om det kalles «pålegg» eller «tvungne hjelpetiltak» og ikke er ment å være frivillig, er det noe som tilsier at det foreligger en form for reel tvang bak dette tiltaket. Foreldrene kan motsette seg pålegget, og barnevernstjenesten kan ikke gjennomføre det med tvang. Den eneste formen for tvang som ligger bak er trusselen om at foreldrene anses som uegnet til å gi barnet tilfredsstillende omsorg, og at omsorgsovertakelse dermed blir reelt. Tvangspotensialet for pålegg om hjelpetiltak er dermed ikke stort, men det kan stilles spørsmål ved om trusler for mer inngripende tiltak er nok til å motivere foreldrene. Det er heller en form for motivasjon som ligger bak slike pålegg. Kan forslag om pålegg eller omsorgsovertakelse medføre at foreldrene blir mer samarbeidsvillige?

Forslag om pålegg fra barnevernstjenesten og saksbehandlingen i fylkesnemnda kan i seg selv være nok til å motivere. Dette gjelder derimot ikke for de foreldrene som ikke ønsker samarbeid eller har tillit til barnevernstjenesten, slik som saken fra 2018 forelå.

Barnevernstjenesten må da vente til situasjonen oppfylder vilkårene i bvl. § 4-12, og i slike tilfeller er barnet alltid den tapende part. Det gis som nevnt ikke mange pålegg fra fylkesnemnda hvert år. I de fleste tilfeller kan man tenke seg at pålegget bidrar til at foreldre blir samarbeidsvillige og gjennomfører tiltaket, men enkelte ganger utgjør ikke pålegget noen forskjell og barnet får ikke hjelp.

Dersom foreldrene ikke er villige til å samarbeide, er de da i stand til å se barnets beste? Foreldre som ikke vil gjennomføre tvungne hjelpetiltak kan bli forstått slik at de ikke ønsker å avhjelpe barnets omsorgssituasjon eller ikke ser at det finnes problemer i omsorgen. Negativ holdning ovenfor barnevernstjenesten kan påvirke hvordan foreldrene oppfattes som omsorgspersoner. Dersom man samarbeider er man bedre i stand til å se barnets beste, og motsatt.¹⁵⁸ Dette skaper et argument om at foreldrene ikke er gode omsorgspersoner og brukes som et press for at foreldrene skal samarbeide. Hvis de ikke gjør det, kan det bli tale om pålegg eller strengere tiltak. Samarbeidsviljen er dermed knyttet til hvordan foreldrene fremstår som omsorgspersoner. På samme måte som pålegg, kan omsorgsovertakelse være en

---

¹⁵⁷ Barnevernloven § 4-4 første ledd.

¹⁵⁸ Gordings Stang (2007) s. 353.

motivasjon for gjennomførelsen av noe mindre, i dette tilfellet pålegg. Hvis foreldrene samtykker til tiltak, taler det for at de er gode omsorgspersoner som er egnet til å se barnets situasjon. Det kan imidlertid blir spørsmål om hvor ektement dette samtykket er.

4.5 Barnevernstjenestens handlingsrom

I de tilfeller der familien ikke ønsker å etterkomme pålegg om hjelpetiltak, kan barnevernstjenesten vurdere om vilkårene for omsorgsovertakelse foreligger. Som nevnt tidligere er disse vilkårene strenge, og terskelen skal ligge høyt for å flytte barnet ut av familien. Da må i så fall barnevernstjenesten jobbe aktivt for at en gjenforening skal skje i fremtiden, slik at de biologiske bånd kan opprettholdes. Med dette som bakgrunn kan situasjoner oppstå der foreldrene ikke ønsker å etterkomme pålegg, men hvor situasjonen for barnet ikke er alvorlig nok til å oppfylle vilkårene i bvl. § 4-12.

Når denne situasjonen oppstår, står barnevernstjenesten uten muligheter for å bedre omsorgssituasjonen til barnet. Det er kanskje ment at pålegg skal kunne dekke denne situasjonen, at man kan pålegge noen å forbedre omsorgssituasjonen til barnet selv om de ikke ønsker det selv. På bakgrunn av drøftelsene over, er det mye som tyder på at dette ikke er en god løsning. Siden det ikke er noen måter å gjennomføre tiltaket på når foreldrene nekter å samarbeide, oppstår det et hull der barnevernstjenesten sitter igjen uten verktøy til å hjelpe familien. På denne måten blir bestemmelsen om pålegg om hjelpetiltak illusorisk eller ikke-reell i en del tilfeller.

Foreldres manglende samarbeidsvilje og evne kan vektlegges og inngå som moment i vurderingen av omsorgsovertakelse. Dette ble lagt til grunn i Rt. 1994 s. 568 som omhandlet omsorgsovertakelse av to barn. Foreldrene i saken ble ikke ansett som tilstrekkelige omsorgspersoner. Høyesterett konkluderte med at mors manglende omsorgsevne ikke kunne bedres gjennom hjelpetiltak.¹⁵⁹ Heller ikke viljen til å motta eller gjennomføre hjelpetiltak var til stede. Det ble dermed fastholdt omsorgsovertakelse av barna. Dommen er riktignok gammel i forhold til de nye lovendringene for pålegg av hjelpetiltak, men kan likevel ha rettskildemessig vekt.

Manglende samarbeidsvilje og vilje til å endre seg, kan være et moment i vurderingen av omsorgsovertakelse.¹⁶⁰ Slik bvl. § 4-12 fremstår må det meste av tiltak ha vært forsøkt før

---

¹⁵⁹ Rt. 1994 s. 568 side 574.

¹⁶⁰ Bendiksen, Haugli (2021) s. 253.

omsorgsovertakelse anses nødvendig, som nevnt kan det skape problemer når foreldrene ikke ønsker frivillige tiltak og ikke etterkommer pålegg. Det er umulig for barnevernstjenesten å vite om tiltak kunne fungert, men foreldrenes manglende samarbeidsvilje tyder på at de ikke er i stand til eller ønsker å forbedre barnets omsorgssituasjon. Foreldrenes holdning blir dermed et moment i begrunnelsen for hvorfor hjelpetiltak ikke er tilstrekkelig i det aktuelle tilfellet. Hvis det ikke er mulig å veilede foreldre til å bli bedre omsorgspersoner mens barnet er i fosterhjem, hvilke muligheter finnes da for at familien skal bli gjenforent?

Således finnes det ingen gode virkemidler i dette rommet mellom bestemmelsene. I svært mange tilfeller ender man opp med å vente til det kommer inn nye bekymringsmeldinger slik at det kan iverksettes en ny prosess hos barnevernstjenesten. I ventetiden vil barnet kunne bli utsatt for forhold som kan medføre store konsekvenser. Barnets beste tilsier dermed at det burde vært en form for tiltak eller midler som kunne anvendes i dette tomrommet.

Barnevernstjenesten kan benytte pålegg og omsorgsovertakelse som de er ment, men de tjener også som en motivasjonskraft for foreldre. Det er imidlertid på det rene at det foreligger enkelttilfeller som ikke kan påvirkes av disse tiltakene. Det foreligger et spillerom mellom frivillige hjelpetiltak, tvungne hjelpetiltak og omsorgsovertakelse som kan medføre positive endringer for familien, men det foreligger også et tomrom.¹⁶¹

5 Avslutning

Det ligger inne forslag til ny barnevernslov som skal vedtas i 2022. Denne lovendringen medfører en viss omrokking av bestemmelsene. I realiteten ser jeg ikke noen vesensforskjell mellom vilkårene og fremgangsmåten for pålegg om hjelpetiltak, eller vilkåret om nødvendighet i nåværende § 4-12 annet ledd. Problemstillingen i denne oppgaven er således like relevant etter lovendring. Bruken av pålegg vil ikke nødvendigvis bli større etter at ny lov vedtas.

Det rettslige spillerommet, eller tomrommet, mellom § 4-4 og § 4-12 vil dermed følge med inn i den nye loven. Selv om problematikken i denne oppgaven, om foreldre som er særs lite villige til å samarbeide, er unntaket fremfor hovedregelen, kan man risikere å havne i situasjoner der barnet forblir uten hjelp fordi barnevernstjenesten ikke har de rette verktøy. Målet med å senke terskelen for pålegg var nettopp at barn skal få rett hjelp til rett tid, men det er likevel situasjoner som ikke kan avhjelpes. Likevel er det vanskelig for lovgiver å ta

---

¹⁶¹ Barnevernloven § 4-4 første ledd.

høyde for alle tenkelige situasjoner. Det er et behov for et middel som kan benyttes, men det kan vise seg vanskelig å få gjennomført tiltak med tvang uten at dette vil gjøre mer skade enn godt. Det er imidlertid viktig å huske på at barnevernloven skal sørge for at alle barn får «nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid».¹⁶² Dette formålet gjelder også når barn faller imellom alternativene for pålegg om hjelpetiltak og omsorgsovertakelse.

---

¹⁶² Barnevernlovens § 1-1 første punktum.

Kildeliste

Lover

Kongeriket Norges Grunnlov av 17 mai 1814 (grunnloven).

Lov av 17 juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven).

Lov av 21 mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

Forarbeider og rundskriv

NOU 1985: 18 lov om sosiale tjenester mv.

NOU 2012: 5 Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning av det biologiske prinsipp i barnevernet.

NOU 2016: 16 ny barnevernlov sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse.

Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) om lov om barnevernstjenester (barnevernloven).

Ot.prp. nr. 76 (2005-2006) om lov om endringer i barnevernloven og sosialtjenesteloven mv. (saksbehandlingsregler for fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker mv.)

Prop. 106 L (2012-2013) Endringer i barnevernloven.

Prop. 72 L (2014-2015) endringer i barnevernloven (utvidet adgang til å pålegge hjelpetiltak).

Prop. 169 L (2016-2017) endringer i barnevernloven mv. (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre).

Prop. 133 L (2020-2021) lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernsloven.

Innst. 332 L (2014-2015) innstilling fra familie- og kulturkomiteen om endringer i barnevernloven (utvidet adgang til å pålegge hjelpetiltak).

Q-2016-982, rundskriv fra Barne- og likestilling departementet.

Juridisk litteratur

Aall, Jørgen, *rettsstat og menneskerettigheter*. 5 utgave, universitetsforlaget 2018.

Bendiksen, Lena og Trude Haugli, *sentrale emner i barneretten*, 4 utgave, universitetsforlaget 2021.

Gording Stang, Elisabeth, *det er barnets sak*, universitetsforlaget 2007

Gording Stang, Elisabeth, «Barns rett til familie og omsorgs, særlig om barnevernet», i *Barnekonvensjonen barns rettigheter i Norge*, Høstmølingen, Njål, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg (red), 4 utgave, universitetsforlaget 2020. Side 178-207.

Skoghøy, Jens Edvin A, *rett og rettsanvendelse*, universitetsforlaget, 2018.

Paulsen, Veronika, Kristin Ytreland og Inger Oterholm, *Pålagte hjelpetiltak i barnevernet delprosjekt 1 i forskningsprosjektet «virkning av hjelpetiltak i barnevernet»*, , NTNU Samfunnsforskning, januar 2021.

Barnekomitéens generelle kommentar nr. 14 (2013) om barnets rett til at hans eller hennes beste skal være et grunnleggende hensyn

Fylkesnemnd for barnevern og sosiale saker, 2017, årsrapport og årsregnskap.

Fylkesnemnd for barnevern og sosiale saker, 2019, årsrapport og årsregnskap.

Fylkesnemnd for barnevern og sosiale saker, 2020, årsrapport og årsregnskap.

Gording Stang, Elisabeth, *Karnov lovkommentar: Barnevernlovens § 4-4 kommentar nr. 4*, lovdata.no (lest 16 februar 2022)

Köhler-Olsen, Julia, *Norsk lovkommentar: barnevernloven note 117*, rettsdata.no, (lest 11. april 2022)

Köhler-Olsen, Julia, *Norsk lovkommentar, barnevernloven note 118*, rettsdata.no, (lest 20. april 2022)

Sandvik, Jenny, *Karnov lovkommentar, EMK artikkel 8 kommentar nr. 10*, lovdata.no (lest 16 mars 2022).

Høyesterettspraksis

Rt. 1994 s. 568

Rt. 2012 s. 1832.

Rt. 2015 s. 93.

HR-2016-2554-P

HR-2016-2262-A

HR-2018-104-A

HR-2020-661-S

HR-2020-662-S

HR-2020-663-S

HR-2021-833-U

EMD praksis

Jehovas vitner av Moskva mfl. Mot Russland, (C) no. 302/02.

Costello-Roberts mot Storbritannia (C), no. 13134/87.

Strand Lobben mfl. mot Norge (GC), no. 37283/13

Silver mfl. mot Storbritannia (C), no. 7136/75

Sunday Times mot Storbritannia (P), no 6538/74

SAS mot Frankrike (GC), no. 43835/11.

Buck mot Tyskland (C), no. 51604/98.

Cough mot Storbritannia (C), no. 49327/11

Praksis fra fylkesnemnda

FNV-2004-152-TRL

FNV-2017-99-ROG

FNV-2017-620-HSF

FNV-2018-149-MRO

FNV-2018-173-MRO

FNV-2018-21-ROG

FNV-2019-204-FAG

FNV-2020-66-FAG

Nettsider

https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/barn_med_tvangsvedtak/palagte_hjelpetiltak/ publisert 15 april 2021. (lest 2 mai 2022).

